

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Кафедра міжнародних відносин
і політичного менеджменту*

КУРБАТОВА Вікторія Леонідівна

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ:
«ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ»**

Спеціальність: 292 «Міжнародні економічні відносини»

Подається на здобуття освітнього ступеня
«бакалавр»

Допускається до захисту
протокол № _____
від _____

Науковий керівник
д.е.н., доц. Ірина АБРАМОВА

в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин
і політичного менеджменту
д.е.н., доц., Ірина ГРАБЧУК

Рецензент
д.е.н., доц., Ірина ГРАБЧУК

**Житомир
2025**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ.....	6
1.1. Сутність та зміст поняття «експортна стратегія».....	6
1.2. Ключові аспекти експортної стратегії в системі національної економіки.....	9
1.3. Світовий досвід формування експортних стратегій в кризових умовах.....	11
Висновки до першого розділу.....	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ТА СПЕЦИФІКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..	18
2.1. Аналіз динаміки та товарно-галузевої структури експорту України	18
2.2. Євроінтеграційні процеси як чинник трансформації експортної політики України	28
2.3. Розвиток двосторонніх торговельних відносин України з країнами Вишеградської групи	35
Висновки до другого розділу.....	47
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	48
3.1. Механізми співпраці України з міжнародними коаліціями з підтримки експорту.....	48
3.2. Вплив глобальних геоекономічних чинників на перспективи українського експорту.....	51
3.3. Посилення торговельної взаємодії України з країнами Великої сімки: потенціал та виклики.....	54
Висновки до третього розділу.....	66
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Умови повномасштабної збройної агресії проти України призвели до кардинальних змін у всіх сферах економічної діяльності, зокрема у сфері зовнішньоекономічної торгівлі. Експортна стратегія, яка до війни була орієнтована на поступову інтеграцію у світові ринки, зазнала суттєвих трансформацій внаслідок знищення виробничої інфраструктури, ускладнення логістичних шляхів, втрати ринків збуту та зміни геополітичних пріоритетів. Водночас експорт залишається одним із ключових джерел надходжень до державного бюджету, підтримки валютної стабільності та економічного виживання країни в умовах війни.

Виникає нагальна потреба в адаптації національної експортної стратегії до нових умов: забезпечення диверсифікації товарної структури експорту, пошук нових ринків збуту, розвиток логістичних альтернатив, підтримка експортноорієнтованих підприємств і просування української продукції на міжнародному рівні. У цьому контексті дослідження ефективних підходів до формування експортної політики в умовах воєнного стану набуває особливої важливості та практичної значущості. Таким чином, обрана тема є надзвичайно актуальною, оскільки стосується стратегічного напрямку економічного розвитку країни в умовах воєнної нестабільності та потребує комплексного аналізу сучасних викликів і пошуку ефективних механізмів реагування.

Проблематика експортної діяльності та розвитку експортного потенціалу України активно вивчається вітчизняними науковцями. Так, А. Мазаракі досліджував інституційні механізми підтримки експорту українських виробників, а О. Шаров аналізував роль зовнішньоекономічної дипломатії у реалізації державної торговельної політики. У роботах Г. Дугінець і Х. Омрана розглядалася інституційна система зовнішньої торгівлі України, зокрема в контексті налагодження співпраці з країнами Близького Сходу. Після початку повномасштабної війни фокус досліджень змістився на нові виклики. Зокрема, С. Іванов та колектив авторів розглянули інституційні механізми регулювання експорту в умовах воєнного стану, а О.

Білоусова проаналізувала фінансові інструменти підтримки зовнішньоекономічної діяльності в довоєнний і воєнний періоди. А. Ставицька зосередила увагу на перспективах реалізації експортного потенціалу України та шляхах удосконалення зовнішньої торгівлі. Експортні стратегії є предметом дослідження І. Абрамової, І. Грабчук, Д. Грицишена, В. Ксензук, О. Юрківського, Ю. Мороз та інших.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування, реалізації й удосконалення експортної стратегії України в умовах війни, геоекономічної трансформації та повоєнного відновлення.

Досягнення мети передбачало розв'язання таких завдань:

- розкрити зміст та сутність поняття «експортна стратегія» в контексті національної економіки;
- виокремити ключові складові ефективної експортної стратегії та їх роль у забезпеченні економічної стійкості держави;
- проаналізувати світовий досвід розробки експортних стратегій в умовах криз і визначити релевантні приклади для України;
- оцінити динаміку, структуру та галузеву специфіку експорту України в умовах воєнного стану;
- дослідити вплив євроінтеграційних процесів на трансформацію експортної політики України;
- проаналізувати сучасний стан та перспективи торговельно-економічного співробітництва України з країнами Вишеградської групи;
- визначити можливості міжнародної кооперації та підтримки експорту з боку міжнародних партнерів;
- оцінити вплив глобальних геоекономічних змін на перспективи українського експорту;
- запропонувати стратегічні напрями посилення зовнішньоторговельної взаємодії України з країнами Великої сімки.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є експортна політика держави в умовах кризових ситуацій.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів формування, реалізації й удосконалення експортної стратегії України в умовах війни, геоекономічної трансформації та повоєнного відновлення.

Методи та інформаційна база дослідження. У процесі дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили системний та об'єктивний аналіз тематики. Серед загальнонаукових методів використано аналіз і синтез для розкриття сутності поняття «експортна стратегія» та узагальнення теоретичних підходів; індукцію і дедукцію – для формування висновків на основі окремих фактів і переходу до загальних закономірностей; абстрагування та узагальнення – для теоретичного осмислення процесів трансформації експортної політики України; а також системний підхід – для комплексного вивчення експортної діяльності в умовах кризових викликів. До спеціальних методів належить SWOT-аналіз, що дозволив оцінити сильні та слабкі сторони експортної політики України, а також зовнішні можливості та загрози в умовах воєнного стану; метод порівняльного аналізу – для вивчення міжнародного досвіду формування експортних стратегій; статистичні методи – для аналізу динаміки, товарної структури та галузевої специфіки експорту України; графічний метод – для наочного представлення аналітичних даних.

Інформаційною базою дослідження стала наукова література, зокрема, монографії, наукові статті й публікації з проблем формування експортних стратегій, нормативні документи України та ЄС, міжнародні угоди, протоколи, меморандуми тощо, офіційні дані Європейської комісії, інші офіційні дані глобальної мережі Інтернет тощо.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Дипломна робота викладена на 77 аркушах основного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

1.1. Сутність та зміст поняття «експортна стратегія»

Проблема розробки експортних стратегій є відносно новою як для вітчизняного бізнесу, так і для економічної науки. На українських підприємствах досі не сформовано традиції стратегічного планування експортної діяльності, що пояснюється необхідністю глибокої трансформації культури господарювання протягом тривалого часу. Тим не менш, у вітчизняній літературі проблемі розробки експортної стратегії приділяється значна увага, через що на сьогодні не існує єдиного тлумачення її сутності.

На думку В. Рокочі експортна стратегія - це довгостроковий курс експортної діяльності, що містить комплекс завдань з розвитку власне комерційної, а також інвестиційної, науково-технічної, виробничої та сервісної діяльності з зарубіжними партнерами та систему заходів, направлених на вирішення поставлених завдань. Б. Олін визначає експортну стратегію як основоположну програму дій, у якій визначаються пріоритетні напрями діяльності підприємства на зовнішньому ринку з врахуванням наявних у нього ресурсів та вимог зарубіжного ринку.

В роботі Д. Шевельова стратегію експорту підприємства визначено як комплекс дій, спрямований на поглиблення та розширення експортної діяльності з метою більш повного задоволення економічних та соціальних потреб даного бізнесу поряд з додержанням загальнодержавних інтересів. Дане визначення є одним з найзмістовніших, оскільки підкреслює виключну роль обґрунтованої експортної діяльності у забезпеченні загальнодержавного добробуту.

На думку З. Бочаєвої, експортна стратегія - це процес розгляду альтернативних варіантів у сфері експорту, що належать до довгострокових

цілей, та їх обґрунтування для прийняття рішень. Дане тлумачення більшою мірою підходить для визначення стратегічного планування, проте наголошує на доцільності безперервності даного процесу, що є його безперечною перевагою.

Визначення експортної стратегії як управлінського процесу зі створення та підтримки стратегічної відповідності між цілями підприємства у сфері експорту та його потенційними можливостями знаходимо також у роботі А.Кредісова та О.Дерев'яненко. Складність теоретичного узагальнення сутності експортної стратегії полягає у відсутності універсальних вимог щодо її змісту, оскільки останній значною мірою визначається розмірами та напрямом діяльності підприємства, що її реалізує.

Сучасний розвиток світового ринку має високі темпи зростання, посилення конкуренції, що сприяє ефективному розвитку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Однак мінливість зовнішнього середовища, відсутність зусиль щодо розвитку внутрішнього потенціалу, низька якість аналітичних досліджень зовнішніх ринків приводить до фінансових втрат через невідповідність стратегії експорту типу ринку, спрямованості зовнішнього впливу, внутрішнім можливостям та системні незбалансованості між рівнями стратегічного планування. Тому виникає потреба у систематизації знань та практичного досвіду щодо розроблення та реалізації стратегій експорту [1].

Стратегія експорту - це основоположна програма дій, яка визначає пріоритетні напрями діяльності підприємства на зовнішньому ринку з урахуванням наявних у підприємства ресурсів і вимог зовнішнього ринку. Стратегія експортної діяльності може бути реалізована лише за умови врахування вимог зовнішнього середовища та наявності внутрішнього потенціалу для забезпечення відповідності між внутрішнім потенціалом та вимогами зовнішнього ринку.

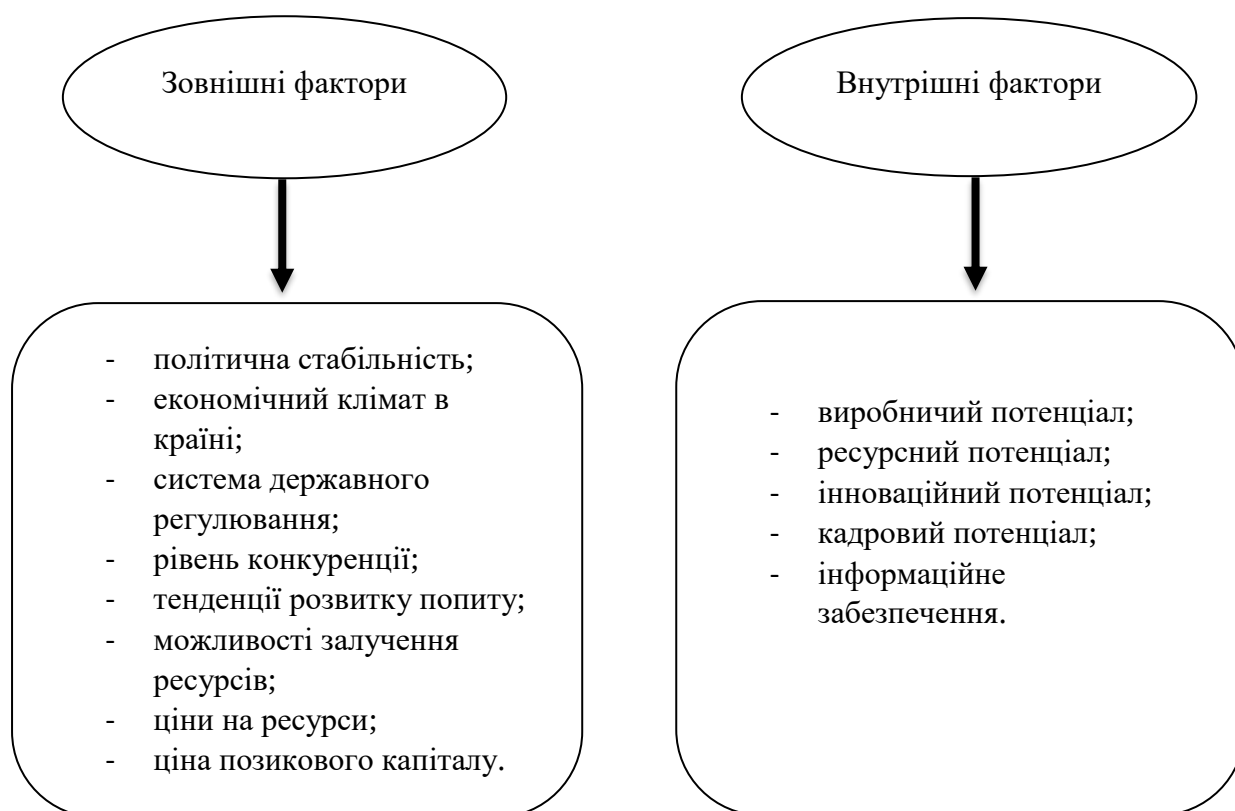

Рис. 1.1. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на експортну стратегію

Джерело: побудовано на основі[2]

Реалізація експортної діяльності пов'язана з необхідністю врахування системи державного регулювання країни експорту та країни імпорту в частині відповідності продукції, що експортується, вимогам безпеки та якості продукції, відповідності промисловому та споживчому попиту країни імпорту, відповідності міждержавним домовленостям та обмеженням країни експорту тощо.

Ефективність реалізації експортної стратегії досягається завдяки здатності продукції, що експортується, відповідати вимогам зовнішнього ринку, що забезпечується високим рівнем конкурентоздатності та відповідності основних функціональних здатностей продукції вимогам споживачів. Тому в процесі оцінювання впливу зовнішнього середовища оцінка конкуренції та оцінювання наявних та прихованих потреб споживача є запорукою її реалізації [2].

Отже, експортна стратегія є складовою стратегічного планування підприємства або держави, спрямованою на забезпечення конкурентних переваг на зовнішніх ринках. Аналіз визначень у науковій літературі свідчить про багатогранність підходів до розуміння сутності даного поняття. Розробка ефективної експортної стратегії потребує врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, а також глибокого аналітичного підходу.

1.2. Ключові аспекти експортної стратегії в системі національної економіки

Експертна стратегія в економіці держави являє собою комплексний підхід до формування та реалізації економічної політики, що базується на залученні професійних експертів з різних галузей економіки. Ефективна експертна стратегія передбачає не лише аналіз поточного стану економіки, але й прогнозування майбутніх тенденцій, виявлення потенційних ризиків та розробку механізмів їх подолання.

Основою експертної стратегії є забезпечення прийняття виважених рішень щодо розвитку національної економіки.

Аналіз сучасних наукових джерел дозволяє виділити наступні ключові компоненти експертної стратегії в економіці держави.

1. Інституційне забезпечення експертної діяльності передбачає створення та розвиток інституцій, що забезпечують залучення експертів до формування економічної політики.

2. Методологічне забезпечення експертної діяльності. Даний компонент включає розробку та впровадження методик проведення експертизи, аналізу та прогнозування економічних процесів.

3. Інформаційно-аналітичне забезпечення передбачає формування системи збору, обробки та аналізу економічної інформації для потреб експертної діяльності.

4. Кадрове забезпечення експертної діяльності. Даний компонент включає підготовку та залучення висококваліфікованих фахівців до експертної діяльності в сфері економіки.

Експертна стратегія відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави. Вона дозволяє своєчасно виявляти загрози національній економіці та розробляти заходи щодо їх нейтралізації [3].

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що країни з високим рівнем розвитку експертної стратегії демонструють більш високу стійкість до зовнішніх економічних шоків. Країни, які активно залучають експертів до формування економічної політики, в середньому на 30% швидше долають наслідки економічних криз.

У сучасних умовах експертна стратегія в економіці держави зазнає значних змін під впливом глобалізаційних процесів та цифрової трансформації. **Основними тенденціями розвитку експертної стратегії є:**

1). *Цифровізація експертної діяльності.* Застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема технологій великих даних та штучного інтелекту, дозволяє підвищити ефективність експертних досліджень.

2). *Міжнародна інтеграція експертних систем.* В умовах глобалізації спостерігається тенденція до інтеграції національних експертних систем у міжнародні мережі.

3). *Розвиток державно-приватного партнерства в сфері експертної діяльності.* Дана тенденція передбачає залучення приватного сектору до фінансування та проведення експертних досліджень у сфері економіки [4].

Аналіз сучасного стану експертної стратегії в Україні свідчить про наявність низки проблем, які перешкоджають її ефективному функціонуванню. Основними проблемами є:

1. Недостатній рівень інституційного забезпечення. В Україні відсутня ефективна система залучення експертів до формування економічної політики, що негативно впливає на якість прийнятих рішень.

2. Обмежене фінансування експертної діяльності. Обсяг фінансування експертної діяльності в сфері економіки становить лише 0,2% від ВВП, що значно менше, ніж у розвинених країнах (в середньому 0,5-0,7% від ВВП).

3. Недостатній рівень цифровізації експертної діяльності. Рівень використання сучасних інформаційних технологій в експертній діяльності в Україні значно нижчий, ніж у розвинених країнах [5].

Перспективи розвитку експертної стратегії в Україні пов'язані з реалізацією наступних заходів:

1). *Удосконаленням нормативно-правової бази експертної діяльності.* Реформування законодавства в сфері експертної діяльності дозволить підвищити ефективність залучення експертів до формування економічної політики.

2). *Збільшенням фінансування експертної діяльності.* Збільшення фінансування експертної діяльності до 0,5% від ВВП дозволить підвищити якість економічних прогнозів на 30-40%.

3). *Розвитку міжнародного співробітництва в сфері експертної діяльності.* Активізація участі українських експертів у міжнародних проектах сприятиме підвищенню якості експертної діяльності в Україні [5].

Таким чином, формування експертної стратегії на державному рівні передбачає залучення експертного потенціалу, розвиток інституційного, методичного, інформаційного та кадрового забезпечення. Успішність прямо залежить від рівня професіоналізму, фінансової підтримки та технологічної модернізації.

1.3 Світовий досвід формування експортних стратегій в кризових умовах

В умовах економічних криз країни змушені адаптувати свої експортні стратегії для мінімізації негативних наслідків та пошуку нових можливостей

розвитку. Експортна стратегія держави - це комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток і підтримку експортного потенціалу країни, просування товарів та послуг на зовнішні ринки та захист національних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Кризові умови в контексті міжнародної торгівлі характеризуються різким падінням експортних показників, порушенням логістичних ланцюгів, зниженням доступу до фінансування та погіршенням умов торгівлі. В даних умовах експортні стратегії повинні бути достатньо гнучкими та адаптивними, щоб реагувати на швидкозмінні зовнішні фактори.

Країни, які успішно подолали наслідки глобальних економічних криз, застосовували комплексний підхід до формування експортних стратегій, що включав як короткострокові заходи з підтримки експортерів, так і довгострокові структурні реформи [6].

Досвід Південної Кореї у подоланні Азійської фінансової кризи 1997-1998 років є одним із найуспішніших прикладів адаптації експортної стратегії. Під час кризи уряд Кореї запровадив низку заходів, спрямованих на підтримку експортоорієнтованих галузей:

1. Спрощення адміністративних процедур для експортерів;
2. Надання пільгових кредитів експортоорієнтованим підприємствам;
3. Державні гарантії за експортними контрактами.

Особливістю корейської моделі була концентрація на високотехнологічних галузях та інноваціях. Згідно з дослідженням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), саме фокус на розвиток наукомістких галузей дозволив Кореї відновити зростання експорту вже через два роки після початку кризи [7].

Стратегія Китаю під час світової фінансової кризи 2008-2009 років відрізнялася комплексним підходом, що поєднував стимулювання внутрішнього попиту та підтримку експорту. Основними елементами експортної стратегії Китаю в цей період були:

1. Збереження стабільного курсу юаня для підтримки експортерів;

2. Збільшення податкових пільг для експортерів (зокрема, підвищення ставок відшкодування ПДВ);

3. Пільгове кредитування експортоорієнтованих підприємств;

4. Активізація торговельної дипломатії та укладання нових торговельних угод.

Завдяки таким заходам Китай зміг збільшити свою частку на світовому ринку навіть в умовах глобального скорочення торгівлі [8].

Німеччина, як одна з провідних експортоорієнтованих економік світу, розробила ефективні механізми підтримки експорту під час кризи 2008-2009 років та пандемії COVID-19:

1. Програма “Kurzarbeit” (скорочений робочий день), яка дозволила компаніям зберегти кваліфікований персонал навіть при зниженні експортних замовлень;

2. Збільшення обсягів експортного фінансування через KfW (державний банк розвитку);

3. Розширення програм експортного страхування через Euler Hermes;

4. Цифровізація експортних процедур та інформаційна підтримка експортерів.

За оцінками Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини, ці заходи дозволили скоротити падіння експорту на 25% порівняно з прогнозованим рівнем під час кризи 2008-2009 років [9].

Досвід Швеції та Фінляндії демонструє важливість інноваційної складової в експортних стратегіях під час кризових умов. Зокрема:

1. Збільшення державного фінансування інноваційних проєктів з високим експортним потенціалом;

2. Сприяння інтернаціоналізації малих та середніх підприємств через спеціалізовані агентства (Business Sweden, Business Finland);

3. Активне використання економічної дипломатії для просування експорту;

4. Формування галузевих експортних кластерів.

Скандинавські країни демонструють найвищу стійкість експорту до кризових явищ серед країн ЄС завдяки орієнтації на високотехнологічну продукцію та послуги з високою доданою вартістю [10].

США застосовують багаторівневий підхід до підтримки експорту в кризових умовах, що включає як федеральні програми, так і ініціативи на рівні штатів:

1. Програма Export-Import Bank (EXIM), що забезпечує кредити, гарантії та страхування для американських експортерів;
2. Ініціатива “Національна експортна ініціатива” (NEI), спрямована на подвоєння експорту через координацію зусиль різних урядових агентств;
3. Фінансування програм Market Access Program (MAP) та Foreign Market Development Program (FMDP) для просування американської продукції на зовнішніх ринках;
4. Діджиталізація експортних послуг через платформу Export.gov.

Особливістю американського підходу є активне використання інструментів торговельної політики та торговельних угод для підтримки експортерів. Під час кризи 2008-2009 років та пандемії COVID-19 США активізували переговори щодо укладання нових торговельних угод та захисту інтересів американських виробників на міжнародних ринках [11].

Туреччина розробила ефективну модель подолання наслідків фінансової кризи 2008-2009 років для експортного сектору, що включала:

1. Державну програму “Turquality”, спрямовану на створення глобальних турецьких брендів;
2. Фінансову підтримку експортерів через Türk Eximbank;
3. Диверсифікацію експортних ринків з переорієнтацією на країни Близького Сходу та Африки;
4. Створення спеціальних економічних зон для експортоорієнтованих виробництв.

Згідно з даними Турецької асоціації експортерів, ці заходи дозволили Туреччині відновити докризові обсяги експорту вже у 2011 році, швидше ніж більшість інших країн [12].

В'єтнамська експортна стратегія під час пандемії COVID-19 стала прикладом успішної адаптації до кризових умов:

1. Переорієнтація експортних поставок на товари медичного призначення та засоби індивідуального захисту;
2. Прискорена імплементація Угоди про вільну торгівлю з ЄС (EVFTA);
3. Цифровізація експортних процедур;
4. Державні програми підтримки участі в'єтнамських виробників у глобальних ланцюгах вартості.

Дослідження Азійського банку розвитку показують, що В'єтнам був однією з небагатьох країн, що зберегли позитивну динаміку експорту навіть під час піку пандемії COVID-19 [13].

Аналіз світового досвіду дозволяє виділити ключові елементи, що характеризують успішні експортні стратегії країн у кризових умовах:

1. Диверсифікація експортних ринків та товарної структури експорту. Дослідження ЮНКТАД свідчать, що країни з більш диверсифікованою структурою експорту демонструють вищу стійкість до зовнішніх шоків.
2. Підтримка експортного фінансування та страхування. За даними Світового банку, обмеження доступу до фінансування є одним з ключових бар'єрів для експортерів під час криз.
3. Спрощення адміністративних процедур та цифровізація. Згідно з дослідженнями ОЕСР, країни, що впровадили електронне оформлення експортних операцій, демонструють меншу вразливість експорту до логістичних обмежень під час криз.
4. Активна економічна дипломатія. Країни, що активно використовують інструменти економічної дипломатії для просування експорту, швидше відновлюють експортні показники після кризових явищ.

5. Інтеграція в глобальні ланцюги вартості. Дослідження МВФ показують, що участь у глобальних ланцюгах вартості може як підвищувати вразливість до криз, так і прискорювати відновлення після них, залежно від позиції країни в ланцюгу.

6. Фокус на інновації та технологічний розвиток. Експорт високотехнологічної продукції та наукомістких послуг демонструє вищу стійкість до кризових явищ порівняно з експортом сировинних товарів.

Світовий досвід формування експортних стратегій у кризових умовах демонструє важливість комплексного підходу, що поєднує короткострокові заходи з підтримки експортерів та довгострокові структурні реформи [14].

Успішні експортні стратегії характеризуються гнучкістю, адаптивністю та орієнтацією на інновації. Різні країни адаптують базові елементи експортних стратегій до своїх специфічних умов, враховуючи структуру економіки, конкурентні переваги та характер кризових явищ. Водночас, можна виділити універсальні складові успішних антикризових експортних стратегій: диверсифікація експорту, фінансова підтримка експортерів, спрощення процедур, економічна дипломатія, інтеграція в глобальні ланцюги вартості та інноваційний розвиток. Отже, міжнародний досвід доводить, що країни, які застосовують комплексні та інноваційні експортні стратегії з акцентом на довгостроковий розвиток та адаптацію до зовнішніх змін, здатні ефективно подолати економічні кризи.

Висновки до першого розділу

1. На основі проведеного дослідження було встановлено, що експортна стратегія виступає важливою формою стратегічного управління, яка забезпечує довгострокове позиціонування підприємства або держави на зовнішніх ринках. Суть полягає у врахуванні внутрішніх ресурсів та можливостей поряд із зовнішніми викликами глобального ринку. У сфері державного управління експортна стратегія розглядається як результат

цілеспрямованої експертної діяльності, яка передбачає інституційну, методологічну, аналітичну та кадрову підтримку та прийняття економічно виважених рішень. Зокрема, підкреслюється роль цифровізації, міжнародної інтеграції експертних систем та державно-приватного партнерства в розробці сучасних експортних стратегій.

2. Світовий досвід переконливо демонструє, що експортна стратегія, сформована на основі комплексного підходу до управління в умовах криз, дозволяє мінімізувати негативні наслідки, стимулювати розвиток високотехнологічних галузей, диверсифікувати зовнішні ринки та забезпечити стійкість економіки. Приклади Південної Кореї, Китаю, Німеччини, США, Туреччини та інших країн підтверджують ефективність таких підходів. Отже, міжнародний досвід доводить, що країни, які застосовують комплексні та інноваційні експортні стратегії з акцентом на довгостроковий розвиток та адаптацію до зовнішніх змін, здатні ефективно подолати економічні кризи.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ТА СПЕЦИФІКИ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Аналіз динаміки та товарно-галузевої структури експорту України

Експорт відіграє важливу роль в економіці України, впливаючи на рівень економічного зростання, зайнятості та сталий розвиток. Успішна експортна стратегія є важливою складовою конкурентоспроможності держави та запорукою зростання робочих місць. Саме тому уряд України спрямовує свої зусилля на розвиток і втілення в життя кращих стратегій та практик нарощення експорту. Європейський Союз (ЄС) є найбільшим імпортером української продукції.

Україна попри війну і проблеми з логістикою, не припиняє експорт, а у вересні 2024 року навіть збільшила експортні надходження. Однак Україну у світі сприймають, насамперед, як експортера аграрної продукції. Так, у Щорічнику Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру (СІПРІ) «Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека» за 2023 рік зазначено, що «для багатьох урядів війна в Україні не була головною подією 2022 р. Вона проявилась, насамперед, через її вплив на наявність і на ціну продовольства, пального й добрив у країні» [15].

Значення експорту, як форми міжнародної торгівлі, полягає в тому, що він є важливим стимулятором економічного розвитку країн, особливо для тих, які експортують продукцію з високою доданою вартістю; забезпечує приплив іноземної валюти в країну, і, таким чином, сприяє зміцненню національної валюти, збільшенню валютних резервів; сприяє створенню нових робочих місць; сприяє підвищенню привабливості компаній-експортерів для залучення іноземних інвестицій [16, с. 36].

Однак експорт залишається провідною формою міжнародної торгівлі, темпи зростання якої перевищують темпи зростання світового ВВП. Міжнародні організації, як ОЕСР, МВФ та СОТ прогнозують різке відновлення глобального потоку товарів 2024 року після уповільнення у 2023 році, спричиненого зростанням цін, підвищенням процентних ставок та млявим попитом. За даними ОЕСР, світова торгівля товарами і послугами зросте на 2,3% цього року та на 3,3% у 2025 році. Це порівняно з ростом лише на 1% 2023 року [17].

Тому кожна країна прагне використати ці прогнози з максимальною вигодою для себе, чому здатна сприяти ефективна експортна діяльність. Позитивно оцінюємо той факт, що Україна використовує стратегічний підхід до розвитку й активізації свого експорту. У 2016 році був започаткований проєкт «Експортна стратегія України», який складається з трьох етапів:

1. Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі України та План завдань і заходів з її реалізації.
2. Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії.
3. Консолідація Дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі України, секторальних та крос-секторальних експортних стратегій [18].

Також Україна реалізує ініційовану Президентом України економічну політику «Зроблено в Україні», яка серед трьох основних напрямків включає збільшення несировинного експорту через відкриття доступу до ринків і експортне фінансування. У грудні 2017 року український уряд затвердив Експортну стратегію України: Дорожню карту стратегічного розвитку торгівлі на період 2017–2021 роки. Головною метою стратегії був задекларований перехід до експорту інноваційної продукції для сталого розвитку та успіху України на світових ринках. Цим документом було визначено орієнтири для розвитку торговельних відносин України, подолання перешкод та використання наявних можливостей для розвитку експорту [19].

Попри війну Україна не припинила виконувати свої зобов'язання щодо експортних поставок і навіть по деяких позиціях збільшила експорт.

Дані табл. 2.1 дають можливість проаналізувати динаміку товарної структури експорту за останні 16 років.

Таблиця 2.1

Динаміка товарної структури експорту України за 2008–2023 рр., %

Показник	Роки								
	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022	2023
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	16,7	21,0	27,8	33,0	45,4	42,9	49,1	57,2	63,4
Мінеральні продукти	8,8	10,7	9,8	10,5	7,1	9,0	11,0	10,0	6,5
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	10,1	8,5	9,4	7,4	5,5	5,5	5,1	4,1	3,8
Деревина та вироби з неї	2,2	3,1	2,9	3,9	4,5	4,5	3,9	5,2	5,0
Промислові вироби	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5	1,6	1,4	1,6
Чорні й кольорові метали та вироби з них	43,2	36,0	28,7	29,6	24,1	26,3	19,5	14,4	11,2
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	15,6	18,0	17,4	10,7	8,2	6,9	7,5	5,6	6,2
Різне	2,2	1,3	2,8	3,6	3,8	3,4	2,3	2,2	2,2
Усього, млрд дол. США	63,2	47,3	64,4	50,6	33,6	43,3	45,1	40,9	34,7
Усього, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: створено на основі [20]

Як можемо бачити, Україні протягом останніх років не вдалося суттєво наростити обсяги товарного експорту. У 2023 році розмір експорту був навіть нижчий за показник 2010 року, коли світ оговтувався після фінансової кризи. Як тільки Україна демонструвала зростаючу динаміку експорту, російські вторгнення 2014 і 2022 рр. її переривали. Структура товарного експорту впродовж наведеного періоду не зазнала суттєвих змін, навіть по певних товарних групах - погіршилася. На жаль, діюча з 2018 р. Експортна стратегія України не змінила ситуацію. Флагманами українського експорту залишаються сировинна агропромисловість та метали. У свою чергу, основою аграрного експорту є зернові та олійні культури, олія, м'ясо та субпродукти.

Позитивним є факт, що у 2023 році Україна зменшила експорт насіння соняшника, збільшивши експорт рослинної олії на 30%, тобто продукції з вищим рівнем обробки. Наша країна є потужним експортером меду. За

підсумками 2022 року Україна входила у світову трійку експортерів меду разом із Китаєм та Аргентиною. Враховуючи можливості України як виробника агропродукції, є підстави сподіватися, що вона надалі збереже лідерські позиції. Одночасно важливо шукати альтернативи та зваживши ризики і переваги, збільшувати виробництво нішевих агрокультур - гречки, гороху, квасолі, гірчиці, льону олійного, коріандру.

Вирощування нішевих агрокультур найбільш привабливе для невеликих виробників сільськогосподарської продукції, що стратегічно важливо для відродження сільських регіонів України. Експорт продукції хімічної промисловості показує спадний тренд впродовж аналізованого періоду. У 2023 році він склав всього 38% від показника 2008 року. Аналогічна динаміка щодо металів і виробів з них.

Частка промислових виробів в товарному експорті залишається низькою і протягом останніх років не перевищила 1,6%. Найвищі показники спостерігалися у 2020 і 2023 рр. Група товарів «Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади» є важливою статтею товарного експорту, однак з 2024 року (року початку російського вторгнення) її частка в експорті скорочується. Це можна пояснити тим, що частина виробничих потужностей опинилася під окупацією або була знищена.

Щодо експорту засобів виробництва, то у 2023 році він демонстрував мінімальне значення (2,1%). Домінує експорт товарів проміжного споживання. В останні роки Україні вдається утримувати експорт споживчих товарів в межах 11–15%, однак цю частку бажано збільшувати.

Зараз понад 85% вітчизняного експорту припадає на продаж товарів з низьким рівнем обробки, а продукція більш високого рівня обробки залишається незначною. Тому на майбутнє Україна має ставити перед собою завдання диверсифікації свого експортного портфеля, підвищення доданої вартості експортованих товарів. Лише експорт високотехнологічної продукції здатен забезпечити перехід на інноваційну модель розвитку економіки України [20].

Основний обсяг зовнішньої торгівлі України припадає на Євросоюз. Країни ЄС у 2023 році купили 65% українського експорту (23,2 млрд дол). Нагадаємо, що після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, ЄС пішов на безпрецедентний крок: у червні 2022 року, було знято всі обмеження на ввіз українських товарів. Саме це сприяло збільшенню обсягу українського імпорту з ЄС і серед іншого допомогло вистояти українській економіці.

Експорт продовжує залишатися одним з визначальних чинників економічного зростання України. За оцінками уряду та НБУ, обсяг експортованої продукції та послуг не лише забезпечує значні валютні надходження (приблизно 51 млрд \$ у 2024 році), а є рушійною силою збільшення ВВП, адже частина прибутків інвестується в розвиток нових технологій, розширення виробничих потужностей та модернізацію інфраструктури. Також збільшення експорту сприяє створенню нових робочих місць і зростанню заробітних плат в суміжних галузях.

У 2024 році було забезпечено середньорічний рівень зарплати для 1,4 млн осіб у різних галузях, дотичних до експорту. У 2025 році цифра, ймовірно, зростатиме завдяки появі нових експортоорієнтованих підприємств і розширенню вже наявних [20].

Попри тенденцію зниження ролі експорту в національній економіці в 2014-2023 роках (за винятком 2021 року, коли обсяг українського експорту товарів і послуг досягнув історичного максимуму в 79,3 млрд \$), експорт продовжує відігравати значну роль в розвитку української економіки. Якщо в 2014 році частка «експорт/ВВП» становила 49%, то до 2023 року цей показник знизився до 25%. За цей час номінальний ВВП України зріс із 134 до 179 млрд \$, а обсяг експорту скоротився із 69 до 44,4 млрд \$. Звісно різке падіння в 2022-2023 роках відбувалося під впливом війни, зміни товарної структури експорту і зниження цін.

У 2024 році ситуація почала стабілізуватись, експорт продемонстрував важливе зростання на 14%, досягнувши рівня 50,3 млрд \$. При цьому суттєво

зросла фізична вага експортованої продукції до 131,2 млн тонн, хоча середня ціна експорту знизилася з 443 \$/т в 2022 році до 318 \$/т в 2024 році, що свідчить про зміни в товарній структурі експорту і необхідність подальшого переходу до товарів з високою доданою вартістю [20].

У 2024 році ринок ЄС остаточно закріпився як основний напрямок для українського експорту. Його частка в географічній структурі експорту товарів зросла із 39,3% у 2021 році до 59,5% у 2024 році. Водночас помітно знизилася частка експорту до країн СНД, Китаю та інших регіонів. Щодо товарної структури, то агропродовольча продукція стала домінуючою в українському експорті, тоді як частка металургії скоротилася із 24,2% у 2021 році до 10,4% у 2024 році. Дані зміни свідчать про адаптацію українського експорту до нових умов і орієнтацію на перспективні європейські ринки й агропромисловий сектор.

Однак важливим недоліком залишається низькотехнологічна структура українського експорту товарів, де частка сировини і продукції з низьким ступенем переробки зросла із 52% до 66,3% в 2024 році. Це позначається на середніх експортних цінах української продукції групи 1-24 (сільське господарство і продукти харчування), які значно нижчі порівняно з країнами ЄС, такими як Польща та Франція. Наприклад, середня ціна експорту продукції цієї групи в Україні в 2023 році становила 325 \$/т, тоді як у Польщі - 1554 \$/т, а у Франції - 1452 \$/т, свідчить про необхідність поглиблення переробки і підвищення технологічності української продукції, щоб посилити конкурентоспроможність на міжнародних ринках [20].

Українська економіка функціонує в умовах воєнного часу, що ускладнює точну оцінку збитків, завданих промисловості та інфраструктурі. Відбуваються значні зміни у структурі виробництва. Відновлення експортного потенціалу потребуватиме врахування наявних ресурсів та масштабів руйнувань, спричинених війною. Формування нової експортної стратегії має відбуватися з орієнтацією на принципи Індустрії 4.0, а також у контексті реалізації сучасного «плану Маршала», ініційованого ЄС і підтриманого

урядом України. Ключовим напрямом економічної трансформації стане розвиток високотехнологічного експорту, імпорту та креативних індустрій.

На недосконалість нинішнього експортного потенціалу вказує структура зовнішньої торгівлі, яка здебільшого базується на товарах із низьким рівнем обробки. Основу експорту складають чорні метали та вироби з них (понад 42%), а також мінеральна сировина (понад 10%). Натомість частка високотехнологічної продукції, зокрема машин та обладнання, залишається мінімальною. В умовах економічної нестабільності особливо актуальною є розробка ефективної моделі прогнозування розвитку торгівлі інноваційною продукцією. Зростання експортного потенціалу можливе лише за умови комплексного удосконалення економіки. Корисним у цьому контексті може бути використання міжнародного досвіду, який сприятиме підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності України.

Особливу роль у сучасних умовах відіграє креативна індустрія. Стратегія розвитку цього сектору - це п'ятирічний план, сформований за результатами консультацій із представниками державного та приватного секторів. Документ має на меті впорядкування діяльності галузі, посилення її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основними завданнями є консолідація зусиль, формування сприятливого бізнес-клімату, сприяння інтернаціоналізації та експансії на міжнародні ринки.

Успішна реалізація цієї Стратегії потребує активної взаємодії всіх зацікавлених сторін, чіткої координації дій, ефективного контролю за їх виконанням і залучення відповідних ресурсів. Україна має значний потенціал для розвитку креативної економіки як одного з ефективних секторів, здатного створювати робочі місця та забезпечувати валютні надходження. Хоча Україна історично багата на творчий ресурс, сектор креативних індустрій перебуває на етапі становлення. Йому досі бракує чіткого розуміння відмінностей між культурною діяльністю як виразом традицій та суспільної

поведінки й креативною економікою, яка базується на комерціалізації творчого потенціалу.

Дана Стратегія є першою спробою на державному рівні визначити роль креативного сектору, структурувати його та перетворити творчі ресурси на конкретні економічні результати. Довгий час цей сектор розглядався переважно як джерело нематеріальної, символічної чи освітньої цінності, без належного врахування його економічного потенціалу.

На сьогодні уряд в умовах воєнного стану встановив нові правила експорту низки сільськогосподарських товарів. Встановлені заборони щодо експорту таких товарів: вівса; просо; гречки; жита; цукру; солі; живої худоби, м'яса та м'ясних субпродуктів м'яса з великої рогатої худоби. Уряд обмежив експорт з використанням інструменту декларованого ліцензування, а саме ліцензуванню підлягає: пшениця і суміш пшениці та жита; кукурудза; м'ясо курей свійських; яйця курей свійських; олія соняшникова, дозвіл експорту з відповідним інформуванням уряду та видачою безоплатної ліцензії протягом доби.

Кабмін вводить заборону на експорт добрив з України у зв'язку з воєнним станом для збереження рівноваги на внутрішньому ринку значущих мінеральних добрив. Так, запроваджується нульова квота для їх експорту, тобто, фактична заборона на вивіз добрив із України. Слід відзначити, що більшу частину експорту України становить продукція з низьким ступенем переробки, а продукції більш високого ступеня переробки, насамперед машин та устаткування, незначна. За січень-березень 2021 р. порівняно з аналогічним періодом 2020 р. імпорту товарів в Україні збільшився на 11,0%, до 15,02 млрд дол., експорт на 12,0%, до 13,71 млрд дол. [21].

Найбільш популярними є п'ять експортних позицій української продукції:

1. Агропромисловий комплекс і харчова промисловість: 42% продукції у складі загального експорту за перше півріччя 2017 р. (40,8% за аналогічний період минулого року). В лідерах - олія як продукт переробки, зернові

культури - пшениця, кукурудза тощо, цукор, кондитерські вироби, овочі і фрукти, борошномельна продукція). Зростання відбувається по всіх продуктах аграрної галузі. За 2016 р. зросло постачання соєвих бобів, м'яса птиці. Близько 15 підприємств, які виробляють молочну продукцію, вийшли на ринки ЄС і нарощують поставки туди своєї продукції.

2. Металургійний комплекс. Експорт цієї продукції за перше півріччя склав майже 5 млрд дол. США - це майже на 23% більше за аналогічний період минулого року .

3. Машинобудування (11,4% продукції в структурі експорту). Україна постачає до Канади спецтехніку, яка використовується у засніжених зимових умовах, до країн ЄС відбувається постачання риболовецьких суден, запчастин до вагонів і локомотивів. Значна частина обладнання з України, в тому числі переробного сільськогосподарського, експортується по багатьох країнах. Автомобільні причепа з України постачаються до Кенії», - зазначає торговий представник України.

4. Мінеральні продукти, хімічна промисловість.

5. Деревообробна і легка промисловість. Деревообробна промисловість є одним з лідерів зростання експорту до Європейського союзу. Найбільша позиція, яка зростає - це продукція меблевої галузі. Експорт товарів з України за січень-березень 2021 р. становив 13,71 млрд дол., що на 12,0% більше, ніж за аналогічний період 2020 р. [21].

Україна має суттєвий потенціал для розширення експорту на міжнародні ринки, де спостерігається стабільно високий попит на окремі товарні позиції. Зокрема, на ринках Європейського Союзу перспективними є харчові продукти (сири, олії, готові корми для домашніх тварин, кондитерські вироби) та продукція деревообробки й папір. Також значний потенціал мають ринки країн Близького Сходу, зокрема Єгипет, Саудівська Аравія і Туреччина, де активно зростає імпорту олій, борошняних кондитерських виробів та шоколаду, м'яса свійської птиці, перероблених та консервованих овочів та виробів з деревини і паперу.

Найбільшими бенефіціарами такого розширення експорту можуть стати регіони з розвиненою аграрною та лісопереробною промисловістю, серед яких Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Волинська, Рівненська та Київська області.

Також український уряд продовжує переговори з ЄС щодо угоди АССА (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods), ще відомої як «промисловий безвіз», про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції. Її затвердження дасть додатковий поштовх економічному розвитку України та сприятиме глибшій інтеграції у європейський ринок.

За прогнозами Міністерства економіки України до 2030 року відбудеться [18]:

- зростання обсягу експорту товарів і послуг до 77 млрд \$ (проти 51 млрд \$ у 2024 році);
- досягнення співвідношення обсягу експорту товарів і послуг до ВВП 33% (у 2023 році цей показник складав 25%);
- зменшення частки сировинної продукції до 59% (проти 74% у 2024 році), що сприятиме розвитку експорту товарів з високою доданою вартістю.

Показники можливі за умови що в 2025 році припиняться інтенсивні бойові дії на території України та не буде руйнування інфраструктури, зокрема енергетичної, цінова кон'юнктура ринків не зазнає суттєвих змін проти 2024 року і вдосконалиться державний механізм розробки та імплементації економічних стратегій.

Українському бізнесу потрібна стабільність, доступ до фінансування і спрощені процедури для виходу на зовнішні ринки.

Серед основних напрямів підтримки держави:

1. Розширення географії експорту, зокрема на ринки Глобального Півдня (Близький Схід, Південно-Східна та Латинська Америка).

2. Стимулювання інвестицій у виробництво середньо- та високотехнологічної продукції та збільшення її частки в експорті.
3. Поліпшення фінансових механізмів підтримки експортерів.
4. Розширення можливостей для співпраці з потенційними контрагентами.
5. Поліпшення логістики експорту, оптимізація часу і вартості перевезень.
6. Удосконалення митних процедур і сертифікації продукції.

За умови реалізації цих ключових заходів Україна зможе посилити позиції на міжнародних ринках і забезпечити стаке зростання експорту, що є важливим чинником економічної стабільності країни.

Отже, Україна має потенціал збільшення експорту в певних нішах, які важливо з користю використати. Це нелегке завдання, оскільки знайти своє місце на світовому ринку, де міцно закріпилися потужні світові гравці з висококонкурентною продукцією, сьогодні важко, але можливо. Саме цьому має сприяти Експортна стратегія України.

2.2 Євроінтеграційні процеси як чинник трансформації експортної політики України

Євроінтеграційні процеси створюють значні можливості для нарощування експортного потенціалу України, зокрема через дію Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Аналіз динаміки експорту до країн ЄС наведено в табл. 2.2. За даними з таблиці, спостерігається чітка тенденція до зростання обсягів експорту до країн ЄС - з 17,5 млрд дол. США у 2016 році до 28,4 млрд дол. США у 2023 році, що відображає сукупне зростання на 62,3% за досліджуваний період. Частка європейського ринку в загальному експорті України демонструє виразне посилення - з 37,1% у 2016 році до 60,3% у 2023 році, що свідчить про поглиблення торговельної інтеграції з європейським економічним простором. Відбуваються суттєві трансформації в товарній структурі експортних операцій: значно збільшилась

питома вага аграрного сектору (з 26,8% до 37,2%) та машинобудівної галузі (з 12,3% до 18,1%). Спостерігається також зниження обсягів експорту у кризові роки (2020 і 2022), спричинене, пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням РФ, однак подальше швидке відновлення демонструє стійкість євроінтеграційних зв'язків [21].

Таблиця 2.2

Динаміка експорту товарів з України до ЄС в 2016-2023 рр.

Рік	Обсяг експорту (млрд дол. США)	Темп приросту в (%)	Частка в загальному експорті (%)	Частка агропромислової продукції (%)	Частка продукції машинобудування (%)
2016	17,5	-	37,1	26,8	12,3
2017	20,2	15,4	40,5	28,2	11,8
2018	23,0	13,9	42,6	29,5	12,0
2019	24,2	5,2	41,5	30,8	13,6
2020	21,9	-9,5	40,7	32,7	14,2
2021	26,8	22,4	41,8	34,6	15,5
2022	24,5	-8,6	56,7	36,8	15,9
2023	28,4	15,9	60,3	37,2	18,1

Джерело: створено на основі[21]

Процеси євроінтеграції, зокрема виконання Угоди про асоціацію, значно змінилися з 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розпочала повномасштабний наступ на територію України. У зв'язку із зазначеними вище подіями, Україні дуже потрібна будь-яка форма підтримки, зокрема економічна, для відновлення економіки та військова, для ефективного протистояння окупаційним військам. Оскільки Європейський Союз не має спільної "європейської армії", основна підтримка надається в економічній та політичній сферах. Необхідність економічної допомоги обумовлена великим занепадом економіки України через знищення інфраструктури та виробничих потужностей, а також на військові витрати.

Умови для української економіки стали вкрай важкими, зокрема з урахуванням наслідків пандемії COVID-19. Усі ці аспекти свідчать про суттєву потребу в макрофінансовій допомозі та підтримці торгівлі. Щоб

надати допомогу Україні, ЄС вжив кілька заходів. По-перше, було скасовано торговельні обмеження на український експорт з боку ЄС наприкінці квітня 2022 року [22].

Було припинено обмеження, такі як квоти, мита та антидемпінгові заходи, спрямовані на українську металургійну промисловість. Враховуючи, що Європейський Союз є основним торговельним партнером України за даними Держстату, загальний торговельний обсяг товарами становить 55,7 мільярдів доларів, з експортом на суму 26,8 мільярдів та імпортом на суму 23,1 мільярдів [23].

Це рішення також має велике значення з тієї причини, що чорні метали складають найбільший відсоток експорту України до ЄС (13,5%). Таким чином, для України це вирішальне рішення, оскільки кордон з ЄС залишається єдиною можливістю експортування української продукції не лише в сам ЄС, а й на міжнародні ринки, зокрема в країни Азії та Африки. Особливо важливо враховуючи втрату узбережжя Азовського моря і той факт, що українське узбережжя Чорного моря зазнало мінування, що призвело до закриття доступу до українських портів. Ці порти становили основну частину експорту, приблизно 60% [24].

Поміж різних заходів підтримки, що були вжиті Європейським Союзом, варто відзначити не лише скасування мит на українську продукцію, але і постійну фінансову допомогу, яка надавалася протягом усіх трьох місяців війни. Допомога включала як макроекономічну допомогу, фінансування для біженців, підтримку бюджету, гуманітарну допомогу і багато іншого.

Крім того, для забезпечення підтримки економіці, на початку червня ЄС запровадив нову ініціативу - EU-Ukraine Business Matchmaking Platform. Ця платформа призначена для пошуку способів допомогти Україні в справах експорту продукції та підтримки малого та середнього бізнесу, а також для її тіснішої інтеграції з бізнесом ЄС.

Євросоюз розробив план дій, в якому визначив наступні кроки:

1. Визначення нових логістичних ланцюгів для експорту та імпорту продукції в Україну.
2. Пошук нових партнерів у логістиці та міжнародній торгівлі.
3. Обговорення рішень та ініціатив, спрямованих на зміну логістики та логістичних ланцюгів, а також адаптацію інфраструктури для доставки необхідного обладнання та устаткування [25].

Фінансова та економічна допомога Європейського Союзу для України виявляється не лише в матеріальній підтримці. Серед найбільш вагомих заходів на користь України слід відзначити економічні санкції проти росії.

Інтеграційна стратегія України є головним елементом забезпечення її економічного розвитку та конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Така програма передбачає застосування комплексного підходу, що поєднує гармонізацію законодавчої бази з європейськими стандартами, модернізацію промисловості, стимулювання інновацій, розширення міжнародної співпраці та розвиток стратегічних галузей. Основні концептуальні підходи охоплюють адаптацію регуляторного середовища до вимог ЄС, цифровізацію державного управління, сприяння інвестиціям та технологічній модернізації, що забезпечує інтеграцію в глобальні виробничі ланцюги.

Стратегічні пріоритети України орієнтовані на посилення ролі експортно-орієнтованих галузей, зміцнення енергетичної безпеки, залучення міжнародних інвесторів та розвиток високотехнологічних секторів. Важливим напрямом є стимулювання експорту та усунення перешкод для доступу українських виробників на міжнародні ринки, що охоплює стандартизацію продукції, спрощення митних процедур та вдосконалення логістичної інфраструктури. Інтеграція в європейську економічну систему передбачає не лише економічну кооперацію, а й упровадження стандартів корпоративного управління, дотримання принципів прозорості бізнесу та захисту прав інвесторів.

До основних принципів інтеграційної політики належать такі: відкритість ринків, інституційна стійкість, інвестиційна привабливість та стійкий економічний розвиток. Оптимізація регуляторних механізмів спрямована на створення сприятливого бізнес-середовища, що забезпечить стаке економічне зростання та мінімізацію ризиків. Посилення міжнародної співпраці в контексті інтеграційної стратегії дає змогу Україні ефективно використовувати інструменти фінансової та технічної підтримки з боку міжнародних організацій, що сприяє модернізації економіки. З огляду на виклики, зокрема воєнні загрози, нестабільність глобальних ринків та ресурсні обмеження, реалізація інтеграційної стратегії вимагає стратегічного управління економічними процесами. Комплексний підхід до розвитку основних галузей економіки дає змогу підвищити конкурентоспроможність України на міжнародному ринку.

В умовах глобалізації та інтеграції в міжнародні економічні структури основними напрямками є модернізація промислового виробництва, підтримка інноваційного підприємництва, розвиток цифрової економіки, адаптація законодавчої бази до європейських стандартів та залучення іноземних інвестицій.

Комплексний підхід до розвитку галузей економіки забезпечує стійкість національної економіки та підвищує її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. В аграрному секторі застосування точного землеробства та автоматизації сприяє оптимізації використання ресурсів, зменшенню витрат і підвищенню врожайності. У період післявоєнного відновлення пріоритетом є розширення експортного потенціалу та залучення міжнародних інвесторів для модернізації виробництва. В енергетичному секторі Україна активно розвиває відновлювані джерела енергії, що дає змогу знижувати залежність від імпортних ресурсів і зміцнювати енергетичну безпеку.

Державні програми, зокрема «Стратегія розвитку експорту України» [26], спрямовані на розширення торговельних можливостей, усунення адміністративних бар'єрів та створення сприятливого середовища для

експортерів. Водночас «Експортно-кредитне агентство» [28] надає фінансові механізми підтримки бізнесу, але їхня ефективність обмежується складними умовами доступу.

У сфері інновацій державна політика охоплює «Фонд розвитку інновацій» [27] та податкове стимулювання для технологічних компаній, однак нестача фінансування все ще є головною проблемою для розвитку R&D. Зміни у сфері технічного регулювання наближають Україну до європейських стандартів якості, що розширює можливості експорту, особливо в межах Угоди про асоціацію з ЄС. Однак повне впровадження нових технічних норм потребує значних ресурсів, що створює додаткові виклики для малого та середнього бізнесу. У сфері енергетичної ефективності значний прогрес досягнуто в розвитку відновлюваної енергетики, діють державні програми фінансування «зелених» проєктів [29], однак без чітких податкових стимулів та державно-приватного партнерства ця галузь усе ще недостатньо розвинена.

Загалом законодавчі ініціативи сприяють інтеграції України в міжнародну економічну систему, але їхня ефективність залежить від комплексної реалізації, інституційної спроможності та впровадження цифрових рішень для автоматизації бізнес-процесів і державного регулювання.

Міжнародна співпраця є важливим чинником зміцнення економіки держави, оскільки сприяє залученню іноземних інвестицій, розвитку експорту та інтеграції у світові ринки. Угоди про вільну торгівлю, співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та спільні інвестиційні проєкти розширюють можливості для національного бізнесу, підвищують рівень технологічного розвитку та сприяють стабілізації економіки. Залучення капіталу від міжнародних партнерів забезпечує модернізацію стратегічних галузей, а експортна орієнтація дає змогу Україні більш ефективно використовувати свої конкурентні переваги.

Міжнародна співпраця відіграє головну роль у зміцненні економіки України, відкриваючи нові можливості для експорту, залучення інвестицій та

інтеграції у глобальні виробничі ланцюги. Так, Угода про асоціацію з ЄС дала змогу суттєво розширити ринки збуту для української продукції, зокрема в сільському господарстві та металургії, спростивши митні процедури та гармонізувавши стандарти виробництва [30; 31, с. 69].

Реалізація інтеграційної стратегії України супроводжується низкою проблем, що ускладнюють ефективну адаптацію до міжнародних економічних процесів. Основними перешкодами є регуляторні бар'єри, нестабільність економічного середовища та інституційні обмеження, які негативно впливають на конкурентоспроможність національної економіки [32, с. 8-9].

Регуляторні проблеми пов'язані з невідповідністю українського законодавства міжнародним стандартам, складними процедурами сертифікації, митного оформлення та недостатньою гармонізацією технічних регламентів із вимогами Європейського Союзу. Високий рівень бюрократизації, часті зміни нормативно-правових актів та затримки в ухваленні основних законодавчих ініціатив уповільнюють інтеграційні процеси, створюючи додаткові ризики для бізнесу. Інтеграцію ускладнюють такі економічні чинники, як: макроекономічна нестабільність, високий рівень інфляції, значне боргове навантаження та недостатня диверсифікація економіки [33, с. 18].

Обмежений доступ до довгострокових інвестицій, низький рівень розвитку інфраструктури та нестабільність фінансового ринку негативно позначаються на залученні іноземного капіталу. Воєнні дії, пошкодження критичних об'єктів промисловості й транспортної логістики додатково ускладнюють інтеграційні процеси, зменшуючи можливості експорту та створюючи загрози для стабільного функціонування основних секторів економіки. Уповільнена модернізація виробничих потужностей та недостатнє впровадження інноваційних технологій знижують конкурентоспроможність національного виробництва, що перешкоджає виходу українських підприємств на міжнародні ринки. Інституційні обмеження - це ще один чинник, що стримує інтеграційний розвиток. Низький рівень ефективності

державного управління, нескоординованість між органами влади, корупційні ризики та дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері євроінтеграційних процесів зменшують результативність реалізації міжнародних угод [34, с. 455].

Недостатній рівень цифровізації державних послуг, низька швидкість ухвалення рішень та складнощі у впровадженні реформ послаблюють конкурентні переваги країни [35, с. 164].

Обмеженість фінансових ресурсів для реалізації масштабних програм економічної трансформації та недостатня підтримка експортерів з боку держави створюють додаткові труднощі для розширення міжнародної співпраці. Таким чином, доцільним є впровадження механізмів фінансової підтримки експортерів, розширення міжнародних програм співпраці у сфері науки та технологій, а також посилення інституційної спроможності держави для ефективної реалізації інтеграційних ініціатив.

2.3. Розвиток двосторонніх торговельних відносин України з країнами Вишеградської групи

Міжнародна регіональна інтеграція країн Центральної Європи виникла через численні фактори, такі як спільна історія, регіональні інтереси, географічне положення і економічні зв'язки. Регіональна асоціація "Вишеградська четвірка", яка включала Чеську Республіку, Словаччину, Угорщину та Польщу, була заснована 15 лютого 1991 року у Вишеграді, Угорщина. Розбудова зв'язків між Україною та країнами Вишеградської четвірки розпочалася у 2000 році. Незважаючи на певні розбіжності у відносинах, пов'язаних із російсько-українським конфліктом, Вишеградська четвірка продовжує підтримувати позицію України і виявляє зацікавленість у співпраці з Києвом для створення зони безпеки, стабільності та демократичного політичного режиму.

У нинішніх умовах важливо для України продовжувати та розбудовувати військову співпрацю з країнами Вишеградської групи. Україна не лише висловила намір приєднатися до Європейського Союзу, але й визначила курс на розширення співпраці з країнами Вишеградської групи, які використовуючи інструменти ЄС, формують нову архітектуру міжнародних відносин.

На кінець XX століття були різкі зміни, які вимагали створення надійного безпекового простору з міцним східним кордоном у Європі. Таким чином, Чехословаччина, Угорщина та Польща організували спільний саміт у Будапешті з 12 по 15 лютого 1991 року, на якому було офіційно створено Вишеградську групу.

Внаслідок швидкого досягнення євроатлантичних цілей чотирьох країн-учасниць Вишеградської групи, дана асоціація швидко здобула позитивний імідж і запропонувала формат В4+ всім зацікавленим сторонам. Цей формат співпраці відразу ж привернув увагу України. Спільні історичні передумови стали каталізатором для України та країн Центральної Європи, що входять до Вишеградської групи, в створенні безпечного середовища з перспективами для євроатлантичної інтеграції України. Загалом можна виділити чотири етапи розвитку відносин між Україною та Вишеградською групою.

Перший етап: 1999-2004 рр. Цей період відзначив початок офіційних відносин між Вишеградською групою та Україною, які були ініційовані 3 грудня 1999 року під час зустрічі в Герлахові у Високих Татрах, Словаччина. Президенти чотирьох країн висловили готовність підтримати проєвропейські сили в Україні [36].

На першому етапі, який тривав з 2002 року, відзначився початком регулярних зустрічей міністрів оборони Вишеградської групи. Зустрічі призначалися для обговорення актуальних питань в сфері безпеки, зокрема стосовно України. Проте в період з 2002 по 2004 роки, під час головування Словаччини та Чехії, співпраця фокусувалася виключно на питаннях

європейської інтеграції, шенгенського кордону, міграції та транскордонного співробітництва.

Другий етап: тривав з 2004 по 2014 рік, розпочався після подій Помаранчевої революції та призвів до принципових змін у відносинах між Вишеградською групою та Україною. З цього часу група активізувала свою діяльність, спрямовану на допомогу реформам в українській армії. З 2006 року українські військові брали участь у спільних навчаннях із країнами Вишеградської групи, таких як "Козацький степ" (Польща), "Швидкий тризуб" (Польща, Угорщина) і "Світла лавина" (Словаччина, Угорщина) [36].

Проте в наступні роки відзначається зменшення інтенсивності співпраці в галузі безпеки та військовій сфері. Аналіз програм головування Вишеградської групи вказує на те, що обговорення та консультації, на жаль, зводяться головним чином до питань, пов'язаних із євроатлантичною інтеграцією України. Ситуація погіршилася й під час президентства В. Ф. Януковича, який обрав східний курс зовнішньої політики, що призвело до зниження рівня співпраці з країнами Європи.

Третій етап: тривав з 2014 по 2017 рік, охоплює період від Майдану та Революції Гідності до російської агресії на територію України, а також підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та поступового впровадження її положень. Зміна влади в Україні спричинила повернення країни на шлях євроатлантичного розвитку, що знову зробило актуальним співпрацю з регіональним об'єднанням, таким як Вишеградська четвірка. Під час російської агресії Вишеградська група висловила підтримку територіальній цілісності України та осудила військові дії росії як порушення міжнародного права, створюючи новий рівень небезпеки в Європі [37].

У період з 2015 по 2017 роки співпраця із країнами Вишеградської групи здійснювалася на трьох рівнях: 1) встановлення стратегічного тісного партнерства та взаємодії в галузі безпеки і оборони із Польщею; 2) формування системи безпеки в широкому регіональному контексті від Балту до Чорного моря на базі співпраці країн Центральної Європи із Україною; 3)

інтенсифікація взаємодії із країнами Вишеградської групи, що поступово розвивалося у формування союзу військових і політичних сил з міжнародною Вишеградською бойовою тактичною групою [38].

Третій етап співпраці справді характеризувався значним прогресом на всіх рівнях. Запрошення України до участі у бойовій групі ЄС Вишеградської четвірки у 2016 році слугує підтвердженням зацікавленості в співробітництві в форматі В4+Україна. Згідно з висновками української дослідниці Г. Шелест, це запрошення свідчить про невизначеність внутрішньо європейської військово-промислової спроможності та неспроможність забезпечити необхідний військовий потенціал "вишеградців" власними зусиллями. З іншого боку, це стає ще одним кроком у напрямку остаточного визнання України як важливого європейського військово-політичного учасника, принаймні на субрегіональному рівні [36].

Четвертий етап, що охоплює період з 2017 року до сьогоднішнього дня, відзначається помітним зниженням темпів взаємодії між Україною та Вишеградською групою. Протягом 2017–2018 років, коли головувала Угорщина, взаємини стали напруженими через спірні питання щодо національних меншин, що призвело до блокування Угорщиною євроатлантичних ініціатив України-НАТО.

Період головування Словаччини в 2018-2019 роках та Чехії в 2019-2020 роках не приніс суттєвих позитивних зрушень у сфері співпраці. Однак новий етап у відносинах України та Вишеградської групи розпочався під час головування Польщі у 2020-2021 роках. За ініціативою Польщі восени 2020 року відбулась зустріч начальників штабів країн В4, де обговорювалися питання обороноздатності, спільних навчань та співпраці збройних сил, особливо в умовах пандемії COVID-19. Після цього Україну запросили взяти участь в таких зустрічах, представленою головнокомандувачем Збройних Сил України Р. Хомчаком та серед обговорених питань було підготовлено створення Бойової групи В4 у 2023 році з участю України [39, с. 29].

Завдяки новій угоді між Україною та ЄС про безперешкодне автомобільне перевезення, підписаній у 2022 році, українські перевізники отримали додаткові права на транзитні перевезення без необхідності оформлення спеціальних дозволів. Це сприяло зростанню обсягів перевезень, особливо для постачання товарів першої необхідності та допомоги Україні з боку ЄС, а також для експорту української продукції, такої як зерно та металопродукція. За даними Єврокомісії, спільні «шляхи солідарності» допомогли стабілізувати постачання продуктів до ЄС та інших ринків [40].

У 2023 році Чехія посіла сьоме місце серед європейських країн-партнерів України за обсягами двосторонньої торгівлі, займаючи частку у 4,65% від загального обсягу торгівлі. Загальний товарообіг між Україною та Чехією в 2023 році досяг 2,785 млрд доларів США, що на 2,5% або 68,6 млн дол. більше, ніж у 2022 році. При цьому український експорт до Чехії знизився на 20,4% і склав 996 млн дол., тоді як імпорту збільшився на 22,2%, досягнувши 1,789 млрд дол. Це призвело до негативного сальдо для України, яке становить 793,4 млн дол. Тобто можна сказати, що кількість зовнішньоекономічних операцій прямо пропорційна кількості перевезеного товару. Чим більше обсяг - тим більше транспорту було замовлено для виконання перевезень [41].

За результатами січня - вересня 2023 року товарообіг між Україною та Чеською Республікою склав 1994,2 млн дол. США, що на 5,0% або 104,4 млн дол. США менше обсягів торгівлі товарами за відповідний період 2022 року. Обсяги експорту українських товарів до Чехії склали 798,2 млн дол. США та зменшилися на 19,3% в порівнянні з відповідним періодом 2022 року, обсяги імпорту збільшилися на 7,8% та склали 1196,0 млн дол. США. Сальдо у торгівлі товарами за цей період негативне для України і складає 397,8 млн дол. США [41].

За результатами січня-вересня 2023 р. в структурі українського експорту до Чехії домінували поставки: руди, шлаки і зола - 40,0% (обсяги поставок зменшилися на 32,8% і становили 319,6 млн дол. США); електричні машини - 19,2% (обсяги зменшилися на 9,0% і становили 153,3 млн дол. США); деревина

і виробу з деревини - 5,5% (обсяги зменшилися на 26,2% і становили 44,1 млн дол. США); чорні метали - 3,3% (обсяги зменшилися на 15,5% і становили 26,6 млн дол. США); цукор і кондитерські вироби з цукру - 3,1% (обсяги збільшилися в 4,3 р. і становили 24,6 млн дол. США) [41].

За січень-вересень 2023 року в структурі імпорту з Чехії домінували поставки: різне - 22,9% (обсяги поставок збільшилися на 46,8% і становили 274,1 млн дол. США); засоби наземного транспорту крім залізничного - 14,1% (обсяги зменшилися на 7,4% і становили 168,5 млн дол. США); електричні машини - 9,5% (поставки збільшилися на 12,8% і становили 113,5 млн дол. США); реактори ядерні, котли, машини - 8,7% (обсяги поставок збільшилися на 26,5% і становили 103,5 млн дол. США); пластмаси, полімерні матеріали - 6,1% (обсяги збільшилися на 26,3% та становили 72,6 млн дол. США).

Чехія постачає в Україну військові товари та автомобілі, а отримує руду, кабель та агропродукцію. Після початку російської військової агресії Чехія стала важливим партнером України щодо поставок товарів військового призначення і продовжила бути традиційним постачальником автотехніки та споживчих товарів. А для українських гірничодобувних компаній чеські меткомбінати стали ще більш значущими споживачами залізняку на тлі складнощів з експортом продукції в інші регіони [40].

Таблиця 2.3

**Показники зовнішніх відносин (експорт-імпорт товарів)
між Україною та Чехією**

Рік	Вартість (млрд дол.)	Обсяг (млн тонн)
Експорт з України		
2021	1,4	5,6
2022	1,3	5,1
2023	1,0	4,4
Імпорт в Україну		
2021	1,5	0,8
2022	1,5	0,5
2023	1,8	0,4

Джерело: створено на основі[40]

У 2023 році український експорт у натуральному вираженні перевищував імпорт із Чехії у 12 разів, у грошовому - був меншим на 44%. Таке співвідношення свідчить, що Україна переважно постачає до Чехії сировинні товари. Найбільшими статтями українського експорту у 2023 році були залізняк (\$349 млн або 85% експорту в натуральному вираженні), кабель (\$157 млн), ріпак (\$32 млн) та цукор (\$20 млн). Також мають місце незначні постачання агропродукції та продуктів харчування, різноманітної промислової сировини, продукції деревообробки та споживчих товарів.

У 2023 році двосторонній товарообіг між Україною та Словаччиною досяг \$3,1 млрд, що свідчить про активізацію економічної співпраці між країнами. Однак, незважаючи на те, що в натуральному вираженні український експорт перевищував імпорт в 4,8 раза, у грошовому еквіваленті імпорт зі Словаччини був на 41% більшим. Це зумовлено переважанням у структурі українського експорту сировинних товарів, таких як залізна руда, м'ясо, кабельна продукція, вугілля та кукурудза, тоді як Словаччина постачає в Україну енергоресурси, автомобілі та промислову продукцію [40].

З початком повномасштабної війни в Україні Словаччина стала ключовим партнером у забезпеченні альтернативних логістичних маршрутів для українського експорту. Зокрема, словацький металургійний комбінат US Steel Košice значно збільшив споживання української залізної руди, що сприяло зростанню експорту цієї сировини сухопутними шляхами на 67% в 2023 році порівняно з 2021 роком [42].

У жовтні 2024 року відбулися міжурядові консультації, за результатами яких було підписано чотири документи, що стосуються реадмісії, освіти, аграрного сектору та спільної декларації про ключові вектори взаємодії. Зокрема, сторони домовилися про розвиток співпраці в політичній, економічній, енергетичній, оборонній, гуманітарній, освітній, науковій та медичній сферах [43].

Незважаючи на позитивні тенденції, існують певні виклики в двосторонній торгівлі. Наприкінці 2023 року Словаччина продовжила

заборону на імпорт деяких агропродуктів з України, розширивши перелік заборонених товарів. Також у листопаді 2023 року словацькі перевізники тимчасово блокували єдиний автовантажний прикордонний перехід «Ужгород - Вишне Немецьке» з вимогою скасування «транспортного безвізу» для України [42].

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво, ратифікована в 2007 році, передбачає розвиток співпраці на взаємовигідній основі у всіх галузях, що становлять взаємний інтерес. З огляду на географічну близькість та спільні інтереси, Україна та Словаччина мають потенціал для подальшого розширення двосторонньої торгівлі та економічної співпраці. Важливими напрямками можуть стати розвиток інфраструктури, енергетична безпека, аграрний сектор та інноваційні технології [42].

Враховуючи географічне розташування, Польща є головним стратегічним партнером України, що склалось історичними зв'язками та спільними економічними інтересами. Важливу роль у розвитку двосторонніх економічних відносин відіграють інтеграційні процеси в рамках європейського ринку, а також співпраця в межах міжнародних економічних організацій. Варто зазначити, що саме Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Європейського Союзу. Поряд з торговельними відносинами Польща в 2024 р., посіла 8 місце серед інвесторів у відродження України. Також, з моменту розгортання повномасштабних дій на території нашої країни, Польща надала притулок українським біженцям та сприяє всебічній підтримці.

Водночас українсько-польські економічні відносини не позбавлені викликів. Політичні та економічні кризи, глобальні ринкові зміни, торговельні обмеження, а також конкуренція в окремих секторах, створили труднощі в співпраці. Однією з головних проблем є нестабільність політичної ситуації, яка впливає на торговельні та інвестиційні потоки між країнами. Війна, яка триває в Україні, створює додаткові ризики для польських інвесторів та

підприємців, що уповільнює реалізацію спільних проєктів. Крім того, важливим питанням є митні та логістичні бар'єри, які ускладнюють експортно-імпортні операції між країнами. Міграція українців призвела до значного відтоку кваліфікованих кадрів з України та спричинила певний колапс на ринку праці Польщі [44].

Основу економічних відносин України становить зовнішньоторговельні відносини з 230 країнами світу. Проте, у 2024 р. частка експорту країни скоротилась проти 2020 р. За 2024 р. експорт товарів становив 41733,1 млн дол. США, або 115,3% у порівнянні з 2023 р., імпорт - 70751,2 млн дол. США, або 111,3%. Негативне сальдо склало 29018,1 млн дол. США (2023 р. – 27384,1 млн дол. США). У період з 2021 по 2024 рр. польський експорт в Україну зріс на понад 80%. Зростання експорту частково пов'язане із постачанням оборонних товарів. Наразі український ринок є сьомим для Польщі за рівнем експорту. У 2021 р. він становив 6,3 млрд євро, у 2022 р. - 9,7 млрд євро, а у 2023 р. - 11,4 млрд євро [45].

Щодо імпорту з України до Польщі, то він становить приблизно 1-1,5%. У 2021 р. він сягав 4,2 млрд євро, у 2022 р. - 6 млрд євро і 2023 р. - 4,2 млрд євро, 2024 р. імпорт склав 3,3 млрд євро. Найбільше Польща імпортує з України залізо, сталь, металеву руду, жири та рослинні олії (табл. 2.2). У той час, як експортувала транспортні засоби та транспортне обладнання, а також продукції хімічної промисловості (особливо пластмас). Проте основним експортним товаром, який Польща експортує в Україну, є паливо. Через обстріл нафтопереробного заводу місцеве виробництво палива в Україні значно скоротилося, що призвело до зростання експортної продукції. Також відбулось значне зростання у частині легкових автомобілів, які переправлялись для військових.

Сьогодні баланс торгівлі товарами стабільно зростає на користь Польщі, адже у 2023 р. вартість товарів, які Польща експортувала в Україну, майже втричі перевищувала вартість її імпорту з України. Відродження та розвиток України вимагає значних фінансових вливань, проте інвестиційний клімат є не

найкращим в сучасних реаліях. Попри те, що Україна послідовно намагається залучити прямі іноземні, інтерес інвесторів дещо уповільнився, а інвестиційний клімат в Україні суттєво не покращився.

Таблиця 2.4

**Товарна структура зовнішньої торгівлі між Україною та Польщею
у 2024 р. (основні категорії)**

Показник	Експорт			Імпорт		
	вартість, млн дол. США	у % до 2023. р.	у % до загальн. обсягу	вартість, млн дол. США	у % до 2023 р.	у % до загальн. обсягу
палива мінеральні	16,67	117,87	0,35	1436,33	107,13	20,55
засоби наземного транспорту крім залізничного	8,97	90,09	0,19	573,32	89,42	8,20
пластмаси, полімерні матеріали	57,78	119,16	1,23	480,46	104,53	6,88
реактори ядерні, котли, машини	116,96	108,79	2,48	455,76	113,98	6,52
електричні машини	382,73	171,82	8,13	370,89	129,50	5,31
чорні метали	752,02	70,67	15,97	188,68	132,68	2,70
жири та олії тваринного	646,45	104,82	13,73	9,93	118,67	0,14
Всього	4708,9	99,0	100,0	6988,1	106,2	100,0

Джерело: побудовано на основі[21]

Сучасні економічні виклики, пов'язані з глобальними кризовими явищами, вимагають адаптації до нових умов функціонування ринку. Українсько-польські економічні відносини повинні розвиватися на засадах синергії, що дозволяє знизити бар'єри між країнами та сприяти поглибленню співпраці не лише у сфері торгівлі, але й у наукових дослідженнях, культурному обміні та соціальній інтеграції. Окремого вдосконалення потребують питання адаптації інституційних механізмів та законодавчих ініціатив до сучасних викликів, що стоять перед обома країнами.

Реалізація державних програм та інвестиційних проєктів, спрямованих на стимулювання економічного зростання, модернізацію виробничих потужностей та підвищення конкурентоспроможності потребує розробки стратегічних планів, які будуть підтримуватись, не лише урядами даних країн, а ЄС загалом. Такий комплексний підхід створить передумови для

використання потенціалу обох країн у розв'язанні економічних проблем, підвищить рівень життя населення та сприятиме економічній стабілізації [46].

Після початку російської військової агресії Угорщина стала великим і територіально близьким ринком збуту для української агропродукції (до середини 2023 р.), транзитною країною для експорту, а також постачальником енергоресурсів, що стали критично важливими для України та її економіки. Можливо, для поточної ситуації економічний фактор співпраці важливіший, ніж відсутність політичної підтримки України.

У 2022 році український експорт у грошовому вираженні збільшився на 40% р./р. - до \$2,3 млрд, але вже 2023-го впав на 48% р./р. - до \$1,2 млрд. Причина цього криється в забороні Єврокомісією ввезення української агропродукції (з травня до вересня 2023 року) до п'яти суміжних країн, включно з Угорщиною. У вересні минулого року Угорщина разом з іншими країнами ввела вже односторонню заборону і навіть розширила перелік агро товарів, що входять до неї.

Найбільшими позиціями українського експорту 2023 року були електронагрівальні прилади (\$252 млн), кукурудза (\$174 млн), макуха (\$67 млн), дроти та кабель (\$63 млн), телефони (\$59 млн) та продукція деревообробки (\$41 млн). Також мають місце незначні поставки різноманітної промислової сировини, агропродукції та продуктів харчування, споживчих товарів [47]. У 2023 році український експорт перевищував імпорт з Угорщини в натуральному вираженні в 2,7 раза, але в грошовому був меншим на 21%. Таке співвідношення свідчить, що Україна постачає значну частину сировинних товарів, а імпортує продукцію з вищою доданою вартістю.

Ситуація з логістичними обмеженнями з боку Угорщини виглядає набагато кращою. Угорські фермери та перевізники влаштовували протести на кордоні, але не блокували рух вантажівок. Це частково полегшувало загальну ситуацію: в умовах блокади польської ділянки кордону, вантажівки з українським експортом та імпортом пішли через територію Угорщини, Румунії та Словаччини.

Перспективи української металопродукції на угорському ринку вкрай невизначені. Угорщина має доволі низький рівень металоспоживання (2,6 млн т в 2022 р.), а українські виробники наразі не можуть задовольнити навіть внутрішні потреби в готовому прокаті. Тому сумнівно, що Угорщина стане в досяжному майбутньому великим експортним ринком для української металопродукції.

Обмеженням для розвитку торгівлі та транзиту між Україною та Угорщиною слугує слабка пропускна здатність транспортних переходів. Їх усього три: для вантажних залізничних перевезень: «Батьово – Еперешке» (пропускна спроможність - 420 вагонів) і «Чоп - Захонь» (30 вагонів) та лише один для фур «Чоп – Захонь». Цей пункт за добу може пропускати на виїзд з України до 250 вантажівок.

Від початку війни Угорщина виявляла лише теоретичну зацікавленість в розширенні прикордонної транспортної інфраструктури. Лише нещодавно наші країни домовились про розширення авто- та залізничних переходів у Берегшурані та Захоні і будівництво нового мосту через Тису. Також існує домовленість про відкриття автопереходу «Лужанка - Берегшурань» для руху порожніх вантажівок, фур до 7,5 т та створення нового автовантажного переходу «Дийда - Берегдароц». Можливості та необхідність для розширення є, за даними Мінінфраструктури, через недостатню пропускну спроможність через Угорщину проходить лише 10% вантажопотоку з України [47].

Торговельні відносини між Україною та Угорщиною відбуваються без урахування політичного контексту. В іншому україно-угорські відносини є дуже прохолодними і натягнутими. У найближчій перспективі не видно якихось істотних передумов для їхнього потепління [47].

Отже, подальше розширення співробітництва з V4 має значний потенціал у сфері інновацій, енергетики, аграрного сектору та цифрової економіки, що відкриває нові можливості для зростання експортного потенціалу України в умовах відновлення та трансформації економіки.

Висновки до другого розділу

1. У другому розділі було здійснено всебічний аналіз поточного стану експортної діяльності України в умовах воєнного стану, а також визначено ключові тенденції, виклики та можливості для подальшого розвитку. Доведено, що структура експорту зазнала суттєвих змін під впливом збройної агресії та обмеженого доступу до портової інфраструктури, що зумовило переорієнтацію товаропотоків та зниження обсягів експорту певних категорій продукції.

2. Встановлено, що євроінтеграційні процеси є важливим чинником стабілізації та розвитку зовнішньої торгівлі, завдяки спрощенню митних процедур, відкриттю ринків ЄС для українських товарів. Особливу увагу в дослідженні приділено розвитку економічної співпраці з Центральноевропейськими країнами - Польщею, Угорщиною, Чехією та Словаччиною, які входять до Вишеградської групи. Аргументовано, що держави відіграють стратегічну роль у формуванні нових логістичних маршрутів, є важливими торговими партнерами на європейському ринку.

3. Обґрунтовано, що поточних умовах експортна діяльність України характеризується високою адаптивністю, а також прагненням до стратегічного партнерства із європейськими країнами. Збереження цих векторів дозволить посилити економічну безпеку держави, наростити експортний потенціал та забезпечити інтеграцію в глобальні економічні ланцюги.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1. Механізми співпраці України з міжнародними коаліціями з підтримки експорту

В умовах військової агресії та економічної кризи, що охопила Україну з 2022 року, питання підтримки експортного потенціалу країни стало одним із пріоритетних напрямків міжнародної співпраці. Світова коаліція з підтримки українського експорту почала формуватися як відповідь на необхідність збереження та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України в умовах війни. Коаліція об'єднала зусилля міжнародних організацій, урядів країн-партнерів, фінансових інституцій та приватного сектору для створення сприятливих умов для українських експортерів:

- Європейський Союз та країни-члени ЄС
- США та Канада
- Велика Британія
- Японія
- Світова організація торгівлі (СОТ)
- Міжнародний валютний фонд (МВФ)
- Світовий банк
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)
- Міжнародна торгова палата (ІСС)

Формування коаліції розпочалося з перших місяців повномасштабного вторгнення Росії в Україну і продовжило активно розвиватися протягом 2022-2025 років, залучаючи нових партнерів та розширюючи напрямки підтримки.

Завдяки злагодженим діям світової коаліції з підтримки експорту, Україна змогла частково подолати негативні наслідки військової агресії для

зовнішньої торгівлі. Динаміка українського експорту за 2021-2025 роки представлена на рис. 3.1

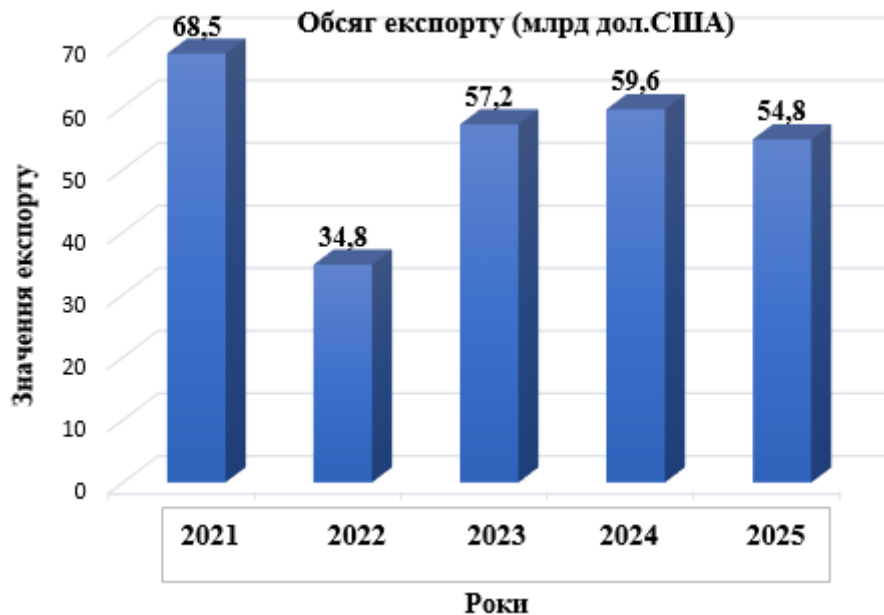

Рис. 3.1. Динаміка українського експорту товарів та послуг за 2021-2025 рр. (станом на початок відповідного періоду)

Джерело: створено на основі[21]

Після різкого падіння у 2022 році, спостерігається поступове відновлення обсягів українського експорту. Особливо помітною є позитивна динаміка 2023-2024 років, що значною мірою завдячує ефективній роботі міжнародної коаліції підтримки [21].

В рамках діяльності світової коаліції з підтримки українського експорту було розроблено та впроваджено ряд секторальних програм, спрямованих на розвиток окремих експортно-орієнтованих галузей економіки України.

Одним із найбільш успішних прикладів міжнародної співпраці стала ініціатива “Зерновий коридор”, що забезпечила можливість експорту української сільськогосподарської продукції морським шляхом. Після блокування традиційних морських шляхів, завдяки дипломатичним зусиллям України та міжнародних партнерів було створено альтернативні маршрути для експорту агропродукції.

Розвиток “Зернового коридору” пройшов кілька етапів:

1. *Чорноморська зернова ініціатива* (липень 2022 – липень 2023)

2. *Український морський коридор* (серпень 2023 – теперішній час)

Завдяки цій ініціативі вдалося експортувати понад 70 млн тонн сільськогосподарської продукції протягом 2022-2024 років [48].

Цифрова трансформація експортних процедур стала важливим елементом підтримки українських експортерів.

Програма “Diia.Export”, розроблена у співпраці з міжнародними партнерами, забезпечила:

- Цифровізацію експортних процедур та документації
- Інтеграцію з європейськими цифровими системами
- Запровадження електронних сертифікатів походження та якості
- Створення цифрової платформи для пошуку партнерів та ринків збуту[49].

Програма EU4Business розширила фокус своєї діяльності в Україні після початку повномасштабної війни, зосередившись на підтримці експортно-орієнтованих МСП.

Основні напрямки підтримки включали:

- Консультаційну підтримку щодо виходу на ринки ЄС
- Фінансування адаптації до стандартів ЄС
- Сприяння участі у міжнародних виставках та торговельних місіях
- Підтримку сертифікації продукції [50].

Незважаючи на значні успіхи у формуванні та функціонуванні світової коаліції з підтримки українського експорту, залишається ряд системних викликів, що потребують подальшого вирішення:

1. *Логістичні обмеження* - недостатня пропускна здатність західних кордонів, висока вартість альтернативних маршрутів доставки, обмеження морських перевезень.

2. *Фінансові бар'єри* - високі страхові ризики для експортних операцій, обмежений доступ українських виробників до міжнародного фінансування, валютні ризики.

3. *Інституційні проблеми* - необхідність адаптації українського законодавства до вимог ЄС та інших міжнародних партнерів, бюрократичні перешкоди.

4. *Нерівномірна підтримка галузей* - концентрація міжнародної підтримки переважно на аграрному секторі та IT-індустрії при недостатній увазі до промислового експорту.

Перспективи розвитку міжнародної підтримки українського експорту пов'язані з реалізацією наступних напрямків:

- Розширення кола учасників світової коаліції з підтримки українського експорту
- Інтеграція України до глобальних ланцюгів доданої вартості
- Розвиток експортної інфраструктури в рамках проєктів повоєнного відновлення
- Розширення фінансових інструментів підтримки експортерів
- Поглиблення секторальної інтеграції з ЄС в рамках Угоди про асоціацію [51].

Отже, формування та функціонування світової коаліції з підтримки українського експорту стало важливим фактором стабілізації зовнішньоторговельної діяльності України в умовах військової агресії.

3.2. Вплив глобальних геоекономічних чинників на перспективи українського експорту

Структура та динаміка українського експорту зазнала суттєвих трансформацій під впливом глобальних чинників, особливо після початку повномасштабного вторгнення та введення воєнного стану в лютому 2022 року. Варто зазначити, що військова агресія стала не єдиним фактором впливу, оскільки світова економіка одночасно переживала наслідки пандемії

COVID-19, логістичні кризи та зміни в торговельних політиках провідних країн. Дослідження показує, що навіть в складних умовах Україна змогла адаптувати свою експортну діяльність, переорієнтувавши товарні потоки та змінивши структуру експорту відповідно до нових реалій.

Аналіз динаміки українського експорту демонструє суттєві зміни як у географічній та товарній структурі протягом 2022-2024 років. У табл. 3.2 представлено обсяги експорту України за основними групами товарів [52].

Таблиця 3.2

Структура експорту України за товарними групами, 2021-2024 рр.,

млн. дол. США

Товарна група	2021	2022	2023	2024
Продукція АПК та харчової промисловості	27954,7	24147,2	22875,1	13692,6
Металургійна продукція	15565,3	6384,9	4859,3	2740,8
Продукція машинобудування	5840,5	3246,8	3879,4	2561,3
Мінеральні продукти	7971,5	4378,1	3265,7	1917,5
Деревина та папір	2513,4	1674,9	1892,6	1254,7
Продукція хімічної промисловості	3243,91	1723,5	1634,6	1012,4
Легка промисловість	1185,4	867,8	954,2	678,5
ІТ-послуги	6383,7	7987,2	8594,8	6879,2
Транспортні послуги	5725,3	3246,1	2954,3	1845,9
Всього	76 383,71	53 656,5	50 910,0	32 582,9

Джерело: побудовано на основі[21]

Найбільш значного скорочення зазнав експорт металургійної продукції (в порівнянні з довоєнним періодом), що пояснюється втратою виробничих потужностей та порушенням логістичних ланцюгів внаслідок бойових дій. Водночас, найбільш стійкою виявилась сфера ІТ-послуг, що продемонструвала зростання, завдяки своїй мобільності та можливості

віддаленої роботи. Географічна переорієнтація експорту також стала ключовою стратегією адаптації до нових умов, що представлено на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Географічна структура експорту України за 2021 та 2024 роки

Джерело: створено на основі[21]

Аналіз діаграм демонструє кардинальну зміну векторів зовнішньоторговельної діяльності - частка країн ЄС зросла з 40,3% до 68,5%, тоді як експорт до країн СНД скоротився з 12,1% до 0,4%. Це свідчить про успішну імплементацію Угоди про асоціацію з ЄС та активізацію євроінтеграційних процесів в умовах воєнного стану [21].

Серед ключових глобальних факторів, що вплинули на український експорт у досліджуваний період, слід виділити:

1. *Коливання світових цін на сировинну.* За даними Світового банку, ціни на зернові культури зросли в середньому на 34% у 2022 році, що частково компенсувало фізичне скорочення експорту сільськогосподарської продукції України.

2. *Трансформація глобальних ланцюгів постачання.* Порушення традиційних морських шляхів експорту через Чорне море спонукало до розвитку альтернативних логістичних маршрутів, зокрема через країни ЄС, що суттєво збільшило транспортні витрати.

3. *Посилення протекціоністських тенденцій.* За даними СОТ, кількість нових торговельних обмежень у світі зросла на 18% протягом 2022-2023 років, що створило додаткові бар'єри для українського експорту.

4. *Зміни у глобальному попиті.* Після пандемічне відновлення світової економіки та перебудова енергетичних ринків після російської агресії сформували нові можливості для українського експорту, особливо у сфері альтернативної енергетики та IT-послуг [53].

Дослідження показує, що адаптивна експортна стратегія України в умовах воєнного стану має базуватися на диверсифікації ринків збуту, підвищенні рівня переробки експортованої продукції та інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Особливу увагу слід приділити розвитку експорту послуг, насамперед IT-сектору, який демонструє стійкість до негативних зовнішніх чинників.

3.3. Посилення торговельної взаємодії України з країнами Великої сімки: потенціал та виклики

Після здобуття незалежності Україна стала активним учасником міжнародної політики, використовуючи основні засади своєї зовнішньої політики, сформульовані в таких документах, як Декларація про державний суверенітет та Конституція України. У цьому контексті Україна встановила контакти з країнами Центрально-Східної Європи, Латинської Америки, Близького та Середнього Сходу, а також країнами "Великої Сімки", з якими підтримує активну взаємодію.

Сучасний світ поділяється на три групи країн: індустріально розвинені, країни, які розвиваються, і країни з перехідною економікою. Найбільш розвинені країни, що входять до "Великої Сімки", визначають своєрідний альянс і взаємодіють в різних аспектах. Зазначено, що росія була виключена з "Великої Вісімки" після анексії Криму та позбавлено її статусу індустріального гіганту.

Україна, як суб'єкт міжнародних відносин, визначає себе як миролюбну, без'ядерну та позаблокову державу з чіткими зовнішньополітичними

орієнтирами. Країна активно працює над зміцненням міжнародної безпеки, інтеграцією до міжнародних організаційних структур та взаємодією з іншими країнами.

На цьому тлі розглядається міжнародна взаємодія України з країнами "Великої Сімки", де країна демонструє свої пріоритети у вирішенні спільних проблем та досягненні стратегічних цілей.

Порівняльний аналіз співпраці України з країнами G7 можна переглянути на рис. 3.3.

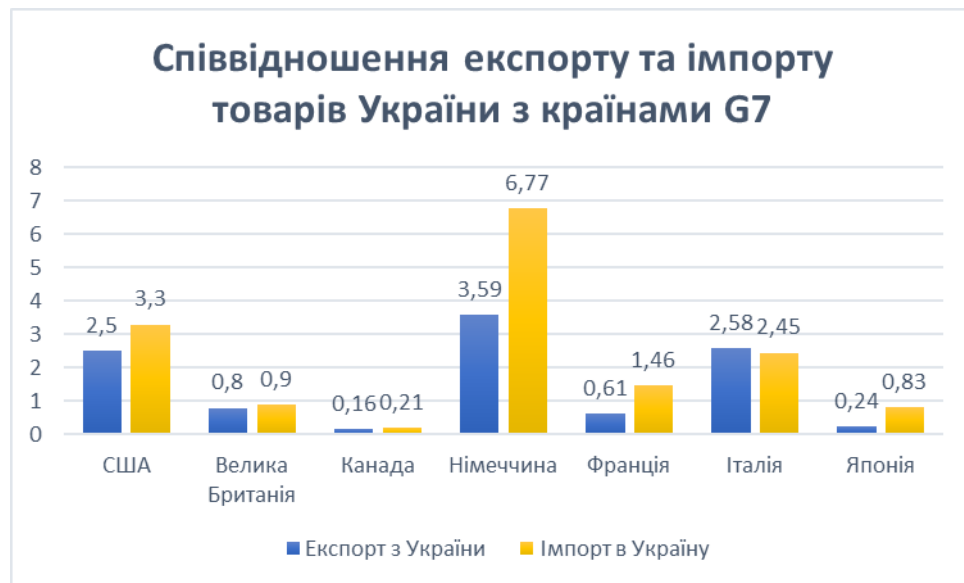

Рис.3.3 Співвідношення експорту та імпорту товарів України з країнами G7 в 2021 р., млрд дол. США

Джерело: створено на основі[21]

Аналіз торговельно-економічних відносин України з країнами G7 вказує на значний дисбаланс між експортом та імпортом. Найбільш збалансовані торговельні відносини спостерігаються з Італією та Великою Британією. Спостерігається найбільша нерівновага в торгівлі з Німеччиною [21].

Німеччина одна з найбільших партнерів України, яка є основним Німеччина, що є промисловим та фінансовим гігантом в межах Європи, відігравала ключову роль у встановленні дипломатичних відносин із недавно незалежною Україною, першою визнавши її незалежність. Уряд Німеччини

активно реагував на розвиток подій та розробив План дій щодо підтримки України.

Економічне співробітництво з Німеччиною, яка є одним з найактивніших партнерів України, є перспективним. Торговельно-економічні відносини сприяють євроінтеграційному прогресу України і базуються на взаємному інтересі.

Німеччина, зі своєю динамічною економікою, визначається як один із найбільших експортерів та імпортерів у світі. Система фінансування і страхування зовнішньоекономічної діяльності сприяє стимулюванню експорту. Державна фінансова підтримка німецьким фірмам для участі у міжнародних виставках та ярмарках сприяє розширенню мережі зовнішньоторговельних палат та забезпечує близько 20% від усього німецького експорту [54].

Україна не входить до переліку основних торгових партнерів Німеччини, її частка у німецькому імпорті становить 0,26%. З іншого боку, Німеччина займає одне з важливих місць у зовнішній торгівлі України.

У 2021 році, після припинення впливу пандемії коронавірусу, динаміка двосторонньої торгівлі між Україною та Німеччиною проявила стабільну тенденцію до зростання обсягів торгівлі товарами і послугами. У тому році обсяг обміну товарами і послугами між Україною та Німеччиною збільшився на 23,2%, до приблизно 10,36 мільярдів доларів США. Експорт з України виріс до близько 3,59 мільярдів доларів США, тоді як імпорту з ФРН становив приблизно 6,77 мільярдів доларів США.

В умовах повномасштабної війни, яку росія розпочала проти України у 2022 році, експорт товарів з України до Німеччини за період 10 місяців цього року зменшився на 20,1%, з 2375,1 мільйонів доларів США до 1897,5 мільйонів доларів США. Німеччина посідає п'яте місце серед країн-імпортерів українських товарів із часткою 5,14% [21].

Україні слід активно розвивати зовнішньоторговельні зв'язки з Німеччиною, оскільки ринок цієї європейської країни може стати

перспективною нішею для багатьох українських підприємців та експортерів, особливо з огляду на обмежену кількість платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку.

Великобританія, нарівні з Німеччиною, є ключовим стратегічним партнером для України. Як член "Великої сімки" та Ради Безпеки ООН, Великобританія має великий досвід міжнародного спілкування та висококваліфікований дипломатичний персонал. Країна є світовим лідером у банківській, фінансовій, страховій галузях та торгівлі, а також має значний досвід приватизації та модернізації важкої промисловості.

Україна та Великобританія активно співпрацюють в енергетичному секторі, технологічних галузях, хімічній та продовольчій промисловості. Британські компанії є важливими інвесторами в українській економіці, а експортно-імпортні зв'язки обох країн демонструють стабільний ріст.

Повномасштабна війна, розпочата росією проти України у 2022 році, призвела до зниження експорту України до Німеччини. Однак варто продовжувати розвивати економічні та торговельні відносини з Великобританією та Німеччиною, розширювати партнерства та залучати нові можливості для українських підприємств [55].

У листопаді 2021 року між Україною та Великою Британією була укладена угода щодо закупівлі катерів і ракет. Сумарний бюджет цієї угоди становить 1,7 мільярда фунтів стерлінгів. Це входить в рамки нової Програми розширення військово-морських можливостей [56].

Починаючи з початку повномасштабного вторгнення, на сьогоднішній день найбільш важливою та ефективною є безпосередня військова підтримка від Великої Британії (враховуючи гуманітарну допомогу). Це стає особливо актуальним у контексті широкомасштабних наступальних операцій та високої інтенсивності бойових дій, що призводять до значних пошкоджень серед цивільного населення. Конкретно, мається на увазі постачання озброєнь на велику суму (в сотнях мільйонів фунтів стерлінгів), яке розпочалося з постачання легкої оборонної зброї, такої як кілька тисяч переносних

протитанкових та зенітно-ракетних комплексів "Javelin" та "NLAW" перед вибухом війни. Пізніше це переросло в постачання передової атакуючої зброї, зокрема, сучасних протикорабельних ракетних комплексів "Harpoon" та важкої бронетехніки, що відповідає стратегії здійснення контрнаступу ЗС України.

У порівнянні з іншими європейськими країнами, особливо Німеччиною, надання британської військової допомоги відзначається максимально оперативним, деполітизованим та недуже бюрократичним підходом, часто випереджаючи схожі рішення уряду США.

Вже відправлено понад десятки тисяч одиниць протитанкової зброї, такої як NLAW, Javelin, Brimstone та інша, і близько 20 тисяч артилерійських снарядів. Також були вислані машини Stormer з зенітно-ракетним комплексом Starstreak та сотні ракет.

Рівень підтримки, який надає Велика Британія Україні, можна вважати безпрецедентним і комплексним протягом усього періоду незалежності нашої держави. Умови сучасного співробітництва стають безпрецедентними, а великий рівень економічного та оборонного потенціалу Великої Британії дозволяє надавати значний обсяг оперативної допомоги нашому партнеру. Загальний обсяг наданої допомоги Великою Британією Україні наразі перевищує 2,3 мільярда фунтів стерлінгів.

Важливим кроком у підтримці Збройних Сил України в їхній боротьбі з російською агресією є реалізація навчань. Тривалість цього курсу навчань складає кілька тижнів, а проводять його підрозділи 11-ї бригади, які сприяють силам безпеки [56].

Велика Британія визначається як ключовий партнер України, активно допомагаючи їй у відстоюванні від російської агресії. Британія займає стійку позицію серед партнерів, акцентуючи увагу на українських інтересах та підтримці перемоги українського народу. Надходження західної техніки, зброї та боєприпасів є надзвичайно важливими для України в довгостроковій перспективі. Навіть з урахуванням наявних можливостей виробництва зброї в

Україні, без значної зовнішньої підтримки Збройні Сили України важко буде звільнити великі території від російських військ.

На сьогодні Сполучене Королівство продовжує відзначатися як послідовний прихильник європейського курсу України, надаючи взаємну підтримку у боротьбі проти російської агресії.

Сполучені Штати Америки, починаючи з моменту відновлення незалежності України, надають практичну підтримку для зміцнення її статусу сучасної демократичної та економічно розвиненої європейської країни. Події на Майдані та наслідки, що настали, здобули велику увагу від Конгресу США. Представники Конгресу висловили засудження за силове пригнічення демонстрантів, підтримали бажання українців вступити до Європейської спільноти. Окупація Криму та російська агресія об'єднали Конгрес, який проявив винятковий єдність у підтримці України. З лютого 2014 року Україну відвідала велика кількість делегацій з Конгресу. Десятки конгресменів та сенаторів відвідали Україну, долучились до перегляду викликів, які стояли перед Україною, і розуміли, як Сполучені Штати можуть допомагати українському народу. Уряд США надав торговельні пільги Україні в рамках Генералізованої системи преференцій США, скасував поправку Джексона-Веніка щодо України, визнав ринковий статус української економіки та висловив намір сприяти вступу країни до ряду міжнародних організацій, зокрема стосовно отримання Україною членства в СОТ. Співпраця із Сполученими Штатами почалася вже з моменту набуття Україною незалежності, але остаточний документ, який залишається в силі - «Хартія про стратегічне партнерство США - Україна», був підписаний 10 листопада 2021 року в Вашингтоні. Угода включає чотири розділи: «Принципи співробітництва», «Безпека та протидія російській агресії», «Демократія і верховенство права» та «Економічна трансформація» [57].

Взаємодія між Сполученими Штатами та Україною відображає основні цілі двосторонніх відносин. Це партнерство виявляється критично необхідним для України, особливо у випадках криз. За останні кілька років світ

переконався, наскільки Сполучені Штати ефективно реагують на різноманітні виклики, такі як загрози для довкілля, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення російських військ в Україну.

Співпраця з таким впливовим партнером, як США, передбачає розвиток відносин у сфері енергетичної безпеки. Сполучені Штати та Україна узгодили спрямовувати свої зусилля на декарбонізацію економіки, модернізацію атомної енергетики, обмеження можливостей Кремля використовувати енергетичні ресурси як геополітичну зброю і підтримку трансформації вугільної галузі.

З 24 лютого 2022 року розпочалася важлива фаза співпраці між Україною та Сполученими Штатами, коли наш партнер вживає заходів для гідного виступу української армії на полі бою. Згідно з звітністю Міністерства оборони США станом на 28 вересня 2022 року укладено контракти на загальну суму понад 16,2 мільярда доларів на розвиток оборонної сфери України.

Отримана в рамках цього співробітництва зброя налічує понад 50 категорій, включаючи понад 1400 комплексів Stinger, 8,5 тисяч протитанкових ракетних комплексів Javelin, артилерійське озброєння, таке як гаубиці M777 та високоточні снаряди M982 Excalibur, а також 20 гелікоптерів Mi-17, безпілотники Switchblade, різноманітні види мін, вибухових механізмів, транспортних засобів і запасних частин [58].

З наведеного переліку можна визначити, що Сполучені Штати внесли значний внесок у зміцнення та розвиток української армії. Постійні поставки нових партій протитанкових ракетних комплексів Javelin до України, зокрема FGM-148 Javelin, дозволили українським військовим значно змінити хід війни в 2022 році, відбити ворога від столиці та інших міст на півночі країни.

4 листопада 2022 року Пентагон оголосив про розширений військовий пакет допомоги для України на суму 400 мільйонів доларів. Цей пакет включає 45 танків T-72B з передовою оптикою, засобами зв'язку та бронею; 1 100 безпілотників Phoenix Ghost; 40 броньованих катерів; 250 бронетранспортерів M-1117 та ракети ППО HAWK.

Завдяки цим постачанням Україна матиме можливість переходити до більш активних наступальних дій по всій території зіткнення. Окрім військової допомоги, діє програма SABIT, яка забезпечує бізнес-стажування для українських держслужбовців, менеджерів та науковців у американських компаніях та неприбуткових організаціях. Аналізуючи останні роки співпраці України та США, можна визначити, що Америка виступає як потужний та необхідний партнер для нашої держави. Стратегічне партнерство з Сполученими Штатами приносить лише позитивні наслідки і сприяє процвітанню України.

У відносинах з Францією присутні певні труднощі, зокрема низький рівень співпраці та дисбаланс торгівлі. Україна спрямовує зусилля на співпрацю у галузях аерокосмічних технологій, агротехніки та ядерної енергетики. Економічне співробітництво з Францією відбувається через міжурядову економічну комісію та галузеві робочі групи.

У зв'язку з війною однією з проблем для французької економіки є пошук правильних партнерів, і Україна сподівається на фінансову допомогу для подолання економічних труднощів. Однак наразі обидві країни акцентують увагу на внутрішньому розвитку, ніж на зовнішньому співробітництві.

Україна та Канада підтримують тісні двосторонні зв'язки, що виникають із історичних зв'язків та імміграції українців до Канади протягом багатьох століть. Обидві країни співпрацюють в рамках різних міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ та Міжнародна організація франкофонії. Канада активно підтримує особливе партнерство України з НАТО, надаючи мовні курси та програми з лідерства для українського військового та цивільного персоналу. Канада також є третім за розміром учасником канадської Програми військової підготовки та співробітництва, а програми КАМР (Канадської Агенції Міжнародного Розвитку) працюють у 20 країнах.

Україна отримує значну підтримку Канади в умовах російської агресії, а етнічна українська група в Канаді, особливо через Конгрес українців Канади, активно лобіює інтереси України перед урядом Канади.

Військова агресія росії спричинила перегляд зовнішньополітичних пріоритетів України, зокрема у напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції та співпраці з ЄС і НАТО. Ці пріоритети закріплені в Конституції України 2019 року. Однак основною зовнішньополітичною метою України у контексті відносин з Канадою є відновлення територіальної цілісності.

Пряма військова участь росії в Україні та порушення її суверенітету продовжують викликати серйозні турбулентності в міжнародній спільноті[59].

Канада приєдналася до міжнародних зусиль та санкцій проти російської федерації, визнаючи геноцидні злочини, скоєні рф в Україні. Канадський парламент ухвалив рішення про введення санкцій проти російських громадян та надання одного мільйона канадських доларів Міжнародному кримінальному суду ООН для розслідування сексуальних злочинів російських військових в Україні.

Італія виступає як один із ключових партнерів України в економічних справах. Хоча розвиток економічних відносин обумовлений переважно співпрацею в міжнародних торговельних організаціях та взаємними інвестиціями, існує тенденція до переваги у сировинному експорті з боку України та імпорті промислової продукції.

Україна прагне розвивати співпрацю з Італією у сільському господарстві, енергетиці та аерокосмічній галузі. Шляхом поєднання італійського досвіду та українських ресурсів, країни мають намір підняти торговельно-економічне співробітництво на новий рівень.

Відносини між Україною та Японією, незважаючи на географічну віддаль, характеризуються дружбою та перспективністю. Політичні та культурні подібності визначають дружбу між країнами, але економічне співробітництво поки що обмежується. Однак існують позитивні аспекти у співпраці в галузі культури, науки та охорони навколишнього середовища. Президент України та Прем'єр-міністр Японії підписали заяву про глобальне партнерство, спрямоване на розвиток співпраці в політичних, оборонних та економічних сферах.

Заява віддзеркалює спільну позицію обох країн стосовно зростаючих безпекових загроз у світі, зумовлених останніми подіями. Російська агресія становить потенційну загрозу не лише для миру в Європі, але й у Індо-Тихоокеанському регіоні [21].

Отже, дана заява свідчить про спільне розуміння міжнародної ситуації у світі. Надзвичайно важливо відзначити, що політика уряду Ф. Кішіди користується великою підтримкою японського населення. Згідно з опитуванням Kyodo News у березні 2022 року, майже 86% японців висловили підтримку введенню санкцій проти росії, 75% висловили занепокоєння тим, що російська агресія може призвести до спроби Китаю захопити Тайвань та спірних з Японією островів Сенкаку, а 91% виразили підтримку прийому біженців з України [60].

Крім цього, протягом повномасштабної війни Японія стала другим за США найбільшим фінансовим донором України, надавши 7,1 мільярда доларів.

Наслідуючи розвиток подій, можна вбачити, що стан співпраці між Японією та Україною за останні роки, особливо після 24 лютого 2022 року, суттєво підвищився, але поки що не досяг рівня стратегічного партнерства. Як відзначає екдипломат та керівник секції «Укрінформу» Т. Хірано, "потрібні ще кроки вперед. Японії для більшої довіри до України необхідне успішне завершення судової реформи. Велике значення матиме підготовка угоди про захист інформації" (це стосується обміну розвідувальною інформацією, таку угоду можуть укласти до кінця цього року) [61].

Країни G7 (США, Велика Британія, Канада, Франція, Німеччина, Італія та Японія) надали Україні значну багатовекторну підтримку після повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року, дані можете переглянути в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Сукупна підтримка України країнами G7, лютий 2022-травень 2025 рр.

Країна	Загальний обсяг допомоги, млрд дол. США	Військова допомога, %	Фінансова допомога, %	Гуманітарна допомога, %
США	113,4	51,8	38,2	10,0
Велика Британія	14,5	39,3	45,5	15,2
Канада	8,9	31,4	42,6	26,0
Німеччина	17,3	27,5	55,8	16,7
Франція	4,7	35,2	40,3	24,5
Італія	3,9	21,6	59,2	19,2
Японія	7,1	4,8	60,5	34,7
Всього G7	169,8	42,3	43,7	14,0

Джерело: створено на основі[21]

Дані таблиці свідчать, що загальний обсяг допомоги Україні від країн G7 становить близько 169,8 млрд дол. США, при цьому лідерами за абсолютними показниками є США (113,4 млрд дол.), Німеччина (17,3 млрд дол.) та Велика Британія (14,5 млрд дол.). Структура допомоги різниться залежно від країни: США більше орієнтовані на військову підтримку (51,8%), тоді як Німеччина, Італія та Японія приділяють більше уваги фінансовій допомозі [21].

Щодо України та її зовнішньої політики, очікується лише позитивна трансформація. Україна стане повноцінним членом Європейського союзу, а конфлікт на сході країни буде поступово вирішуватися. За підтримки розвинених країн, таких як США та ЄС, розвиватимуться малий та середній бізнес, а також сфера послуг.

Навіть при повільному впровадженні реформ та погіршенні соціально-економічної ситуації в Україні, Захід продовжуватиме підтримувати нову владу, яка прагнула до європейської майбутньої України. Українські підприємства, усвідомлюючи необхідність знаходження нових ринків збуту та переорієнтації, почнуть активно входити на ринок ЄС. Даний процес супроводжується підвищеною конкуренцією, оскільки українським

виробникам доведеться здобувати довіру європейського споживача до своїх продуктів.

В той же час європейські компанії активно розширюють свою присутність та активність на українському ринку, створюючи справжню високу конкуренцію для місцевих підприємств та компаній. Розвиток експорту України до країн Великої сімки потребує комплексного аналізу внутрішніх можливостей та зовнішніх викликів. SWOT-аналіз дозволяє систематизувати ключові фактори впливу.

Таблиця 3.4

**SWOT-аналіз зовнішньоторговельної політики України щодо країн
Великої сімки**

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES)
• Стратегічне партнерство з усіма країнами G7 • Безпрецедентна міжнародна підтримка • Україна є важливим партнером в протистоянні російській агресії • Активна співпраця з усіма країнами G7 • Збалансована торгівля з окремими партнерами • Потужна сировинна та аграрна база • Енергетичний потенціал • Технологічні можливості	• Значний торговельний дефіцит • Низька частка в імпорті партнерів • Сировинна орієнтація експорту • Обмежені внутрішні ринки • Низький рівень співпраці з окремими країнами • Залежність від зовнішньої підтримки • Потреба в інституційних реформах • Недостатньо ефективні механізми торговельної співпраці
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES)	ЗАГРОЗИ (THREATS)
• Перспектива повноцінного членства в Європейському союзі • Євроінтеграційний прогрес • Розширення технологічної співпраці • Участь у енергетичній трансформації • Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу • Зростання сфери послуг - розширення експорту послуг • Міжнародні програми та стажування • Зростання інвестиційних потоків (залучення прямих іноземних інвестицій) • Поглиблення партнерств з НАТО	• Наслідки повномасштабної війни (зменшення експорту) • Пошкодження виробничих потужностей та логістики • Непередбачуваність тривалості та наслідків конфлікту • Зростаюча конкуренція на ринку ЄС • Економічна нестабільність • Ризик скорочення міжнародної допомоги • Втрата довіри споживачів - потреба в завоюванні довіри європейського споживача до українських товарів

Джерело: створено на основі[52]

Отже, в останні роки Україна активно взяла участь у міжнародній політиці, приділяючи особливу увагу розвиненим країнам світу, які можуть

сприяти подоланню труднощів. Кожна з цих держав вносить свій внесок у розвиток України, а особливо вагомий внесок отримуємо від країн "Великої сімки", які інвестують в бізнес, надають гуманітарну допомогу та підтримують нас у протистоянні з росією. Подальший розвиток та продовження співпраці між країнами мають призвести до позитивних наслідків.

Висновки до третього розділу

1. Встановлено, що стратегічна співпраця України з міжнародними інституціями, такими як ЄС, G7, Світовий банк та інші партнери, відіграє ключову роль у стабілізації торговельного балансу, розширенні ринків збуту та залученні інвестицій. Програми допомоги та інституційної підтримки з боку світової коаліції є основою для подальшої інтеграції України в глобальні економічні зв'язки.

2. Проаналізовано вплив глобальних чинників (геополітична нестабільність, технологічні трансформації, енергетична безпека тощо) на динаміку та якість українського експорту. Виявлено, що гнучкість, цифровізація, стійкість логістичних ланцюгів і диверсифікація експортних ринків мають стати стратегічними пріоритетами державної політики у цій сфері.

3. Обґрунтовано доцільність активізації співпраці з країнами Великої сімки як основними економічними та політичними партнерами. Зростання експорту до цих країн можливе завдяки впровадженню інноваційних технологій, покращенню якості продукції, сертифікації за міжнародними стандартами та гармонізації технічного регулювання. Майбутня експортна стратегія України має базуватися на комплексному, інклюзивному та адаптивному підході. Вона повинна враховувати як короткострокові виклики, пов'язані з воєнним станом та довгострокові завдання з модернізації економіки, розвитку людського капіталу та переходу до експортно-орієнтованої інноваційної моделі.

ВИСНОВКИ

Експортна стратегія є важливим елементом зовнішньоекономічної політики держави, що спрямована на забезпечення стійкого економічного розвитку через ефективне використання зовнішньоторговельних можливостей. Основні функції експортної стратегії включають стимулювання експорту, диверсифікацію експортних ринків, а також оптимізацію торговельних відносин. Важливими елементами експортної стратегії є визначення пріоритетних секторів економіки, підтримка інновацій, розвиток інфраструктури та покращення міжнародної репутації країни.

Формування та реалізація експортної стратегії є важливим інструментом економічного розвитку, оскільки експорт безпосередньо впливає на економічне зростання, створення робочих місць та стабільність фінансової системи. Ключовими аспектами експортної стратегії є аналіз конкурентоспроможності на міжнародних ринках, впровадження інноваційних технологій та підтримка малого і середнього бізнесу на міжнародних ринках.

Досвід різних країн показує, що в умовах економічної та політичної нестабільності особливу увагу слід приділяти диверсифікації зовнішніх ринків, укріпленню торговельних зв'язків із союзниками, а також розвитку внутрішнього виробництва, здатного витримувати зовнішні економічні шоки. Міжнародний досвід показує важливість гнучкості та адаптивності експортних стратегій до змінюваних зовнішніх умов.

Після початку повномасштабної війни відбулись значні зміни в структурі та обсягах експорту України. Зокрема, скоротились обсяги експорту товарів, що спричинено блокуванням традиційних експортних шляхів та руйнуванням інфраструктури. Однак, було зафіксовано зростання експортних поставок сільськогосподарської продукції, металургії та ІТ-послуг, що є основними секторами, які забезпечують валютні надходження в країну.

Євроінтеграційні процеси стали потужним фактором розвитку зовнішньої торгівлі України, сприяючи збільшенню обсягів експорту та доступу до європейських ринків. Спільно з впровадженням Угоди про асоціацію з ЄС, зросла конкурентоспроможність українських товарів, що дозволило диверсифікувати ринки збуту та збільшити експорт продукції в Європу.

Перспективи двосторонньої торгівлі з країнами Вишеградської четвірки є позитивними, оскільки ці країни виступають важливими партнерами для України в умовах війни, надаючи підтримку в економічній та гуманітарній сферах. Однак, є бар'єри у вигляді нестабільності торгових ланцюгів та обмежень, що виникають через військовий конфлікт, що потребує пошуку нових шляхів для забезпечення стабільної торгівлі.

Міжнародна співпраця України щодо підтримки експорту може включати активну участь у глобальних ініціативах, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), Програма підтримки експорту ООН, а також створення двосторонніх торговельних угод з ключовими економіками. Це дозволить Україні залучити нові інвестиції та посилити свою присутність на світових ринках.

Світові економічні, політичні та безпекові чинники мають значний вплив на експортну активність України. Політична нестабільність, глобальні економічні кризи та військові конфлікти можуть знижувати попит на українські товари та послуги, водночас глобальні зміни в енергетичній політиці та технологічні інновації створюють нові можливості для диверсифікації експорту та розвитку альтернативних ринків.

У цілому, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що експортна стратегія є критично важливим інструментом для економічного розвитку України в умовах сучасних викликів, і її реалізація потребує комплексного підходу, враховуючи глобальні тенденції та внутрішні умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук О. В. Сутність та особливості формування експортної стратегії підприємств агропромислового комплексу // Ефективна економіка. - 2010. - № 7. - URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=708>.
2. Марченко В. М., Лебедєва Н. П. Стратегія експортної діяльності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності // Економіка та суспільство. 2017. - Вип. 13. - С. 592-596. - URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/99.pdf.
3. Акименко, О. Ю. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика : монографія / О. Ю. Акименко. – Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. - 398 с. - URL: <https://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/24902>.
4. Гринько Т. В., Гвініашвілі Т. З., Каліберда М. С. Стратегічне управління підприємством в умовах цифрової економіки // Економіка та суспільство. - 2023. - № 50. - С. 281-287. - URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2440>.
6. Станасюк Н., Паліса А. Тенденції та перспективи українського експорту // Економіка та суспільство. - 2024. - № 69. - С. 281-287. - URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5131>.
7. Небрат В. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи // eKMAIR - Електронний архів НаУКМА. - URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/32178901-b221-4f10-8f0a-68d78ec69fdf/content>.
8. Латиноамериканський вектор зовнішньої політики Китаю // Bintel - Аналітичний центр «Борисфен Інтел». - URL: <https://bintel.org.ua/publication/regions/america/latinoamerikanskij-vektor-politiki-kitayu/>.
9. Фліссак К. А. Німецька модель виходу країни із економічної і соціальної кризи / К. А. Фліссак // Стратегічні пріоритети. - 2013. - № 1 (26). -

С. 36-42. - URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45582/06-Flissak.pdf?sequence=1>.

10. Шамборовський Г. О. Досвід антикризового регулювання в розвинутих країнах світу // Економічний простір. - 2016. - № 105. - С. 47-57. - URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/ecpros_2016_105_7.pdf.

11. Савченко В. Ф. Світовий досвід антикризового регулювання в умовах глобалізації / В. Ф. Савченко // Ефективна економіка. - 2014. - № 6. - URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4332>.

12. Досвід та уроки економічних реформ Туреччини // Економічна правда. - 2021. - 3 листопада. - URL: <https://epravda.com.ua/columns/2021/11/03/679347/>.

13. Красноп'ятов П. В. Антикризове державне регулювання економіки у В'єтнамі в умовах пандемії COVID-19 // Економіка та суспільство. - 2022. - № 40. - С. 249-250. - URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1469/1414>.

14. Воронова О., Марущак С., Пугачов М. Глобальні фінансово-економічні кризи та їх вплив на економіку держав // Економіка та суспільство. - 2023. - № 51. - С. 62-69. - URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2459>.

15. SIPRI Yearbook. 2023. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2023>.

16. Онищенко В., Гужва І. Стимулювання національного експорту. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 6. С. 33-45. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2017_6_5.

17. Крижний А. Цього року темп зростання міжнародної торгівлі має подвоїтися: хто буде основним рушієм. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/7/713370/>.

18. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1fb3db05-4ea9-4a8f-b689-12f7c25f2a77&title=EksportUkrainskikhTovariv>.

19. Про схвалення Експортної стратегії України ("дорожньої карти" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1017-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1017-2017-p>.

20. Від логістики до технологій: як Україна планує збільшити експорт на 50% до 2030 року?. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/ukraine%E2%80%99s-national-export-strategy-by-2030>.

21. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

22. Економічна правда. ЄС скасує всі торговельні обмеження для України. Хто від цього може виграти?. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/2/686503>.

23. Міністерство економіки України. Офіційний вебсайт // Міністерство економіки України. - URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

24. Економічна правда. Мінус 60% експорту і сотні мільйонів доларів: скільки може втратити Україна через морські “навчання” РФ. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/11/682281/>.

25. Council decision (CFSP) 2022/884 of 3 June 2022 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. EUR-Lex - Access to European Union law. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2022.153.01.0128.01.ENG&toc=OJ:L:2022:153:TOC.

26. Стратегія розвитку експорту України на 2023–2030 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-2023-%D0%BF#Text>.

27. Фонд розвитку інновацій: Офіційний сайт Фонду розвитку інновацій України. URL: <https://usf.com.ua/>.

28. Експортно-кредитне агентство України: Офіційний сайт ЕКА. URL: <https://www.eca.gov.ua/>.
29. Державна програма підтримки «зелених» проєктів: Міністерство енергетики України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/green-energy-support>.
30. Association Agreement between the European Union and Ukraine. European Commission: website. 2024. URL: https://europa.eu/europeanunion/ukraine-association-agreement_en.
31. Рєзніков В. В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Публічне управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 1. С. 66-72. - DOI: 10.33287/102009.
32. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. Theory and Practice of Jurisprudence. 2019. Вип. 2, № 16. URL: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2019.16.186009>.
33. Babenko V., Biletska Y., Pelyak H. Ukraine-EU: economic integration strategy. Geopolitics under Globalization. 2019. Vol. 3, № 1. P. 12-23. - DOI: [https://doi.org/10.21511/gg.03\(1\).2020.02](https://doi.org/10.21511/gg.03(1).2020.02).
34. Fiott D. In every crisis an opportunity? European Union integration in defence and the War on Ukraine. Journal of European Integration. 2023. Vol. 45, № 3. P. 447-462. - DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183395>.
35. Matyushenko I., Hlibko S., Petrova M., Khanova O., Loktionova M., Trofimchenko K. Assessment of technological competitiveness of Ukraine in terms of association with the EU. Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania). 2021. Vol. 30, № 7. P. 148–176. - URL: https://www.researchgate.net/publication/355733344_Assessment_of_Technological_Competitiveness_of_Ukraine_in_Terms_of_Association_with_the_EU.
36. Андрійко В. В. Проблеми та перспективи військового співробітництва у форматі V-4 і Україна // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2017. - Вип. 1(18). - С. 121-123. - URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22425/1/ПРОБЛЕМИ%20ТА%20ПЕРСПЕКТИВИ.pdf>.

37. Sprout H., Sprout M. Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics. Princeton : Princeton University Press, 1956. 101 p. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2132186>.

38. Максак Г. Співробітництво в сфері безпеки V4 + Україна: межі можливого. *Українська призма: Рада зовнішньої політики*. 2018. 25 лютого. URL: <http://prismua.org/v4ukraine-security-cooperation-limits-possible-ukrainian-perspective>.

39. Report on the Hungarian Presidency of the Visegrad Group 2009/2010. *Visegrad Group*. 2010. URL: <https://www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports/2009-2010-hungarian-110412>.

40. Політичні відносини між Україною та Чехією // Посольство України в Чеській Республіці. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/308-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-chehiyeju>.

41. Ткач В. Українсько-чеські відносини: перспективи розвитку та актуальні проблеми / В. Ткач // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. - 2017. - Вип. 12. - С. 344-349. - URL: <https://ktipe.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/download/4264/4835/9125>.

42. Україна - Словаччина: як виглядає торгівля між країнами. URL: <https://dia.dp.gov.ua/ukra%D1%97na-slovachchina-yak-viglydaye-torgivlya-mizh-kra%D1%97nami>.

43. Рєадмісія та співпраця в агросекторі: Шмигаль підбив підсумки міжурядових консультацій України та Словаччини. URL: <https://unn.ua/news/readmisiia-ta-spivpratsia-v-ahrosektori-shmyhal-pidbyv-pidsumky-mizhuriadovykh-konsultatsii-ukrainy-ta-slovachchyny>.

44. Бойніцка Н. В. Польсько-українські економічні відносини - перспективи розвитку. *Modern Economics*. 2025. № 49(2025). С. 23-31. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V49\(2025\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-03).

45. Польща майже вдвічі збільшила експорт товарів в Україну за час повномасштабної війни. URL: <https://zaxid.net/news/>.
46. Poland Indicators URL: <https://tradingeconomics.com/poland/indicators>.
47. Україна - Угорщина: економіка пріоритетніша за політику URL: <https://gmk.center/ua/posts/ukraina-uhorshchyna-ekonomika-priorytetnisha-za-polityku/>.
48. Європейська Бізнес Асоціація. Бізнес пропонує запровадити «зелені коридори» для усієї української продукції до портів ЄС // Європейська Бізнес Асоціація. - 2023. - 18 серпня. - URL: <https://eba.com.ua/biznes-proponuye-zaprovadyty-zeleni-korydory-dlya-usiyeyi-ukrayinskoyi-produktsiyi-do-portiv-yes/>.
49. Diia.Export : офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects/diia-export>.
50. EU4Business - звіт : офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>.
51. Ковальчук Т. Т. Експортна стратегія України: сучасні виклики та перспективи // Бюлетень Національної академії наук України. - 2018. - № 6. - С. 45-52. - URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bnav_2018_6_5.pdf.
52. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
53. Світовий банк. Україна: огляд країни // Світовий банк. - URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
54. Міністерство економіки України. Державна установа «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» // Міністерство економіки України. - URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=d6856ff5-ba10-46ab-87a4-0039af5b88b3&tag=DerzhavnaUstanovaofisZProsuvanniaEksportuUkraini>.
55. План дій "Україна - Європейський Союз" : План Європ. Союзу від 12.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Tex.

56. Писарчук О. В., Орел Ю. Л., Єжелей, Ю. О. Особливості бюджетування грантових заявок: аналіз повоєнної відбудови української економіки. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023. N 37. С. 451-458. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8138111>.

57. Міністерство економіки України. Державна установа «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» // Міністерство економіки України. - URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=d6856ff5-ba10-46ab-87a4-0039af5b88b3&tag=DerzhavnaUstanovaofisZProsuvanniaEksportuUkraini>.

58. Bloomberg. Україна, ймовірно, отримає початкову підтримку ЄС на шляху до членства // Caliber.az. - 2022. - 10 червня. - URL: <https://caliber.az/en/post/bloomberg-ukraine-likely-to-win-initial-eu-backing-for-path-to-membership>.

59. Двосторонні відносини України та Канади. – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. - 180 с. - URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/12181>.

60. Kyodo News. 86% підтримують санкції Японії проти Росії через вторгнення в Україну: опитування // Kyodo News. - 2022. - 20 березня. - URL: <https://english.kyodonews.net/news/2022/03/65dff5d6bb6c-breaking-news-support-rate-for-japan-cabinet-rises-to-601-kyodo-poll.html>.

61. Ерман Г. Союзник No 1 в Азії? Як особливе партнерство з Японією може допомогти перемозі та відбудові України. BBC News. Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articlepnrgs/c6pqmn92g3lo>.

АНОТАЦІЯ

Курбатова В.Л. Експортна стратегія України в умовах воєнного стану. - Рукопис.

Кваліфікаційна робота представлена на здобуття освітнього ступеня «бакалавр», спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини». - Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено сучасні виклики та перспективи реалізації експортної стратегії України в умовах воєнного стану та економічної кризи. Розглянуто теоретичні основи поняття «експортна стратегія», проаналізовано її роль в зовнішньоекономічній політиці держави. Проведено оцінку стану та динаміки українського експорту, особливо в контексті співпраці з країнами ЄС, Великої сімки та Вишеградської четвірки. Особлива увага приділяється впливу глобальних чинників та міжнародного досвіду на формування ефективної експортної стратегії України в умовах війни та повоєнного відновлення.

Ключові слова: Україна, експортна стратегія, зовнішньоекономічна політика, війна, повоєнне відновлення, міжнародна торгівля, експортний потенціал, євроінтеграція, країни G7, Вишеградська четвірка, глобальні виклики.

ANNOTATION

Kurbatova V.L. Export strategy of Ukraine in conditions of martial law. - Manuscript.

The qualification bachelor's work is submitted for a Bachelor's degree, specialty 292 "International Economic Relations". - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2025.

The bachelor's qualification work examines the current challenges and prospects for implementing the export strategy of Ukraine in conditions of martial law and economic crisis. The theoretical foundations of the concept of "export strategy" are considered, its role in the foreign economic policy of the state is analyzed. The state and dynamics of Ukrainian exports are assessed, especially in

the context of cooperation with the EU, G7 and Visegrad Four countries. Special attention is paid to the influence of global factors and international experience on the formation of an effective export strategy of Ukraine in conditions of war and post-war recovery.

Keywords: Ukraine, export strategy, foreign economic policy, war, post-war recovery, international trade, export potential, European integration, G7 country, Visegrad Four, global challenges.